

Našem pretsjedniku!

Iako se već kod prvog dogovora o ovoj našoj spomenici naš pretsjednik ogradio, da ne želi da o njemu pišemo, moramo se ipak usprotiviti njegovom pretsjedničkom autoritetu!

Spomen-knjiga desetgodišnjice našeg dubrovačkog planinarenja ne bi bila potpuna bez spomena 10-godišnjice predsjednikovanja Dr Gjura Orlića, jer je on duša, glava i srce našeg Hrvatskog planinarskog društva »Orjen« u Dubrovniku. Malen, žilav i okretan tijelom, opaljen našim južnjačkim suncem ovaj sin iz domovine ličkih uskoka ima veliku i dobru dušu punu ljubavi za sve što je lijepo i dobro. Njegova ljubav, elan i ustrajnost prešli su na sve nas planinare.

Da nije njega koliko bi u ovih 10 godina bilo manje izleta i uspona!

Sve tegobe planinarenja: nepogode vremena, nezgode planinarske ili skijaške — sve se to svladalo veseljem i smjehom, — jer nam je takav vođ.

Bilo to na vrhu Orjena ili na vrhu kojeg stoljetnog bora ili u pljusku kiše uvijek je vedar i nasmijane duše. Pjesama su mu pune grudi, a pjesmu i poeziju nosi u srcu jer ljubi i razumije prirodu.

Uvijek je u pokretu kako ga i na slici vidite! Preko sedmice kao čovjekoljubiv liječnik ublažava u našem gradu patnje bližnjih da u nedjelju ko orao poleti u visine i skupi energiju za dalji rad.

Na izletima je dobar drug u razgovoru kao i koraku sa najmlađim kao i najstarijim članom bez razlike njihovog mišljenja i profesije. Zato ga svi i vole! On je jedini pravoslavni Srbin pretsjednik jednog hrvatskog društva u Dubrovniku, koji održava harmoniju sviju članova bez razlike njihova mišljenja.

Mi mu to uvijek i svuda, pa i ovđe prigodom 10-godišnjice našeg društva i njegovog predsjedništva, priznavamo želeći mu i ovom prilikom da nam još za dugo bude vođ uvijek vedar, požrtvovan i nasmijan s pjesmom u srcu, duši i na usnama pun ljubavi za sve što je dobro, lijepo i istinito!

Živio nam!

Drugovi planinari



Foto: Barbieri

Predsjednik dr. Orlić otkopava
zavejanu planinarsku kuću

S mora u planine!

Na golemu kamenom kršu sjedi starac Srđ i u svojoj kamenoj šaci drži Dubrovnik, grad velike prošlosti, noseći ga kao zublju slobode kroz maglu burnih vjekova. Valovi biju o temelje grada, ali se odbijaju pretočeni u slapove i pjenu, kao snijeg bijelu. Iskonskom snagom more je rascijepilo bregove i razlilo se u uvale, potopilo doline i optočilo otoke. Najjačim zamahom osvojilo je krš između Orjena i Lovćena, poplavilo vrleti i gudure pa doprlo do samih nogu ovih planinskih divova. Tu je stalo zarobljeno, ograđeno sa svih strana hridima, da ga zimi biju bure i oluje sa sniježnih planinskih vrhova. Kao kontrast rastućenih golih litica stoje šumovita Petka, ubavi Lokrum, ostali otoci i pitoma Boka.

Tvrđi naši bregovi zaustavljaju vječitu rušilačku snagu valova a iza njih, na krutom hercegovačkom tlu niže se bezbroj vrhunaca jedan uz drugog sve tamo do Durmitora, Maglića i Prenja. Ta su brda izgorjena od vrelog sunca, tužna izgleda kao velike hrpe pepela, razdrta erozijom, išibana vihorima, oskudna vodom i šumom, a zavičaj su vuka, zmije ljutice i čovjeka, tvrda kao kamen na kom živi. Tu su nikli junaci Njegoša i Mažuranića, tu je narod, koji nam je čuvao rod i jezik od vajkada. Ne slomi ih ni sila polumjeseca ni bijeda i neima-

ština domaćeg ognjišta. Oni žive i prkose svim nepogodama i nedaćama kao što prkose stijene njihovih planina gromovima i olujama.

Zato nas uvijek privlače ove tvrde planine, veremo se po njihovim klisurama i vrhuncima da bi se čeličili u borbi sa zaprekama divlje prirode i da bi sa visina uživali u širokim horizontima, toliko potrebitih čovjeku današnjice. Svakoga, ko se zna diviti veličanstvu prirode, želimo upoznati sa ovim krasnim krajem, pa smo radi toga zahvalni Matici, koja je omogućila objavljivanje ovih naših radova i bila nam i ovom prilikom, kao uvijek, jaki oslon. Zahvaljujemo također svima vlastima i ustanovama kao i pojedincima, koji su u ovih 10 godina moralno ili materijalno pomogli naše društvo.

Uprava H. P. D. »ORJEN«

Na Orjen!

Kap. Gjuro Pany (Berlin)

Počeci planinarenja u Dubrovniku

Pred nekih 25 do 30 godina »Hrvatski Planinar« donosio je u glavnome samo članke o našim najbližim krajevima, te je n. pr. opis jednog uspona na Risnjak značio posebni događaj. Bilo je to u doba, kada sam za prvi svoj članak o »Zelenom viru« dobio još kao đak prvi honorar od tri krune.

Nisam se tada mogao oteti utisku, što ga je na mene učinio članak o usponu jednog Franjevca na Orjen, poduzet iz Trebinja. Taj zaista rijetki i poduzetni podvig svršio je zbog grmljavine na Orjen-skoj Lokvi, gdje danas stoji sklonište Hrvatskog planinarskog društva, podružnice »Orjen« u Dubrovniku. Utisci sa tog izleta bili su toliko zanimivo prikazani, da mi je od tada ta planina kao nešto naročito lebdila stalno pred očima.

Kasnije sam opetovano imao prilike da se divim Orjenu sa otvorenog mora za vrijeme čestih putovanja morem, a kad sam 1916. godine imao rijetku priliku da vidim Orjen sa aviona, moja se je želja za usponom na Orjen pretvorila u čvrstu odluku.

Ona se ostvarila dvije godine kasnije, 1918. godine.

Iz meteorologije, koju sam kao avijatičar učio vrlo opširno, znao sam da Orjen sa okolnim Krivošijama čini u Evropi veliki izuzetak jer je po visini godišnjih oborina, od skoro 5000 mm taj kraj na prvome mjestu u Evropi, ali radi osobina krša ne ostaje ništa vode na površini te je čitav taj predio u geografskim kartama naznačen kao siromašan vodom. No jedan dio te silne količine oborina padne u zimsko doba kao snijeg, te stvara na visinama do par metara debelu

naslagu, koja se tu zadrži od rane jeseni pa često do samoga ljeta. I tako, dok n. pr. u mjesecu maju u Dubrovniku već vlada ljetna vrućina, na Orjenu još uvijek sniježni plašt dočekuje svoje prijatelje.

Po nagovoru mog znanca i ranijeg učitelja skijanja kap. Pelz-a, koji je par godina prije toga sudjelovao kod nekog pothvata u južne polarne krajeve, imao sam prvi uspon na Orjen obaviti u zimi 1917/18 sa skijama. Kap. Pelz, koji je već prije rata zimi prolazio Alpama, nije mi se mogao dosta nahvaliti o krasotama Orjena zimi. Ali u prvome redu mi nije bilo moguće, da nađem još bar dva opremljena druga, a služba na brodu nije mi dozvoljavala udaljivanje na dva dana koliko je potrebno za taj uspon, ja sam tako dospio da ga obavim tek u ljetu 1918 godine.

Imajući u tu svrhu na raspolaganje tek 24 sata, krenuo sam sa tri druga već u 3 sata u jutro iz Risna. U 7 sati bili smo na Crkvicama, a oko podne već na vrhu Orjena. Za dulji odmor nije bilo vremena, pa smo malo iza toga sišli u Vrbanje, gdje smo se u žandarmerijskoj kasarni zadržali pola sata i nastavili put preko Kruševica, Kamenog, Hercegnovog i Zelenike do Gjenovića. U 11 sati na večer bili smo natrag na brodu.

Naš utisak bio je veleban. I ako smo prošli punih 70 km, panorama je pred nama letila, scenarija se je mijenjala od časa do časa. Sve jedan pogled ljepši i snažniji od drugoga, ostali su nam neizbrisivi u sjećanju. Još jače je međutim ostala u nama slutnja o onim krasotama, koje nismo mogli vidjeti, a koje u specijalkarti otskaču kao gudure, stijene i »grede«. Već tada sam stekao uvjerenje, da Orjen spada među prve prirodne krasote na našem Jadranu i da imade doličan položaj uz prekrasnu Boku kotorsku, koju u svakom pogledu upotpunjuje svojom divljom romantikom, šumama i vječnim ledom.

Prošlo je punih deset godina, dok sam dospio ostvariti staru nakanu, da se ponovno uspnem u taj divovski kraj. Tada sam stalno boravio u Dubrovniku i kroz niz godina tražio društvo za taj izlet. Ali bilo je dovoljno spomenuti takovu nakanu, da bi se izazvalo šaljive opaske na moj račun.

Dubrovnik i Orjen — dva oprečna pojma, dva međusobno nepoznata kraja, dva nespojiva kontrasta: more i planina. Međutim, predhodio je izlet na otok Mljet u Polače, uspon na Petku i Srgj, uspon na Snježnicu nad Konavlima i pošto se je našlo automobil i naročito pothvatnog šofera, ostvario se je i taj željno očekivani izlet!

Vozili smo se automobilom do Vrbanja, noćili u meni već poznatoj žandarskoj kasarni, a drugog jutra uspeli smo se na vrh i sišli, te se iste večeri vratili u Dubrovnik. Oduševljenje tog malog društvanca bilo je toliko, da se je moglo malo za tim pristupiti osnutku

Dubrovačke podružnice Hrvatskog planinarskog društva, koja je dobila naziv »Orjen«. Time smo već u samom početku htjeli pokazati naš širi program oko budućeg rada. Međutim, moj prijedlog na osnivačkoj skupštini, da bi na Orjenu trebalo sagraditi planinarsku kuću, da bi se imalo osnovati skijašku sekciju i da bi se u Dubrovniku imalo započeti sa akcijom za propagiranje Durmitora, ušao je u zapisnik jedino iz razloga, jer se meni kao osnivaču podružnice nije htjelo kvariti veselje. Tada još nitko od prisutnih nije mogao shvatiti te prijedloge, jer im nije bio niti poznat zamah planinarstva i zimskog športa.



Foto: Kap. Pany

Na Bjelašnici nad Popovim Poljem

Prošlo je od tada drugih deset godina. Hrvatsko planinarsko društvo, podružnica »Orjen« u Dubrovniku slavi već desetgodišnjicu svog opstanka i mi vidimo planinarsku kuću na Orjenu, skijaška je sekcija preko svake mjere aktivna, a Dubrovački planinari propagiraju Durmitor ne samo ljeti, već ga namjeravaju posjećivati i zimi. (Ovo potonje je sada od naročite važnosti, jer željeznička veza iz Dubrovnika do Nikšića dozvoljava i u zimsko doba posjećivanje ovog kraja). I Durmitor sa svojom okolinom imade skoro jednaku količinu oborina kao i Orjen, a skijaški tereni sižu do visine od preko 2000 metara, pa taj kraj stoji pred velikom budućnosti obzirom na jedinstveno povoljne klimatske prilike i geografski položaj u blizini jakog turističkog centra, kao što je Dubrovnik.

Povezanost Orjena automobilskim cestama sa Dubrovnikom, Trebinjem i čitavom Bokom Kotorskom daje naročitu mogućnost za

iskorišćavanje tog kraja u turističke svrhe. Orjen i Lovćen poput dva stražara obuhvaćaju Boku Kotorsku, najljepši kraj Sredozemnog mora.

»Hrvatski planinar« je opetovano donosio članke, koji prikazuju rad Dubrovačkih planinara. Bilo je tu opisa izleta i u trajanju od 8 dana, o usponima do Zmajevog ždrijela i na Subru, preko Reovačke grede, na Vučji zub, Crljenu gredu i Gnjilu gredu, o prolazu kroz Vratlo, Alugu, Dubovi i t. d. Amo spada i prvi zemski uspon na Orjen (sa skijama), koji sam obavio u januaru 1930 godine. Za početak bila je to senzacija, — danas je nedjeljni izlet, u kome sudjeluju i djeca.

Među brojnim odličnicima, koji su posjetili Orjen, u prvome je redu ministar g. Dr. Korošec, koji se je tada svojski zauzeo, da je Hrvatsko planinarsko društvo dobilo dozvolu za gradnju planinarskog skloništa na državnom terenu. Zauzimanjem nadležnih ličnosti iz Trebinja, kao i današnjeg bana Zetske banovine g. Ivaniševića, došlo je 1929 godine do temeljitog popravka odlomka automobilske ceste Vrbanje—Orjenska lokva i do gradnje mosta ispod Borovika, pa danas baš taj dio ceste kroz bukovu šumu predstavlja jedinstvenu krasotu, pogotovo na mjestu, gdje se kraj Begove muljike otvara pogled na Goliševac.

Prvi temelji za razvitak zimskog sporta na Orjenu udareni su 14. II. 1930, u saradnji sa tadanjim predsjednikom Zagrebačkog zimsko-sportskog saveza, poznatim našim skijašem Drom Lipovščakom, koji je u tu svrhu naročito doputovao iz Zagreba u Dubrovnik i na parobrodu pobudio ne malu senzaciju svojim skijama. Danas to više nije rijetkost, i zimi vidimo često na parobrodima putnike, koji nose sobom skije u Dubrovnik.

Orjenske planine nisu zanimive samo sa čisto planinarskog, pa meteorološkog, zimsko-sportskog i geografskog gledišta, već taj kraj imade u svojoj fauni i flori također velike zanimivosti. O flori je objavio prve radnje pok. profesor Adamović i njemu pripada velika zasluga, da je baš ovim svojim publikacijama u inostranstvu već davno pobudio interes za floru Orjena i njegove okoline. Orjen pokazuje tragove od nekih 20 ledenjaka, a ispod Vučjeg zuba imade danas još ostatak najvećeg ledenjaka, koji se je odanle protezao kroz Katunište i duž Aluge put sjeverozapada.

Orjen danas nije više samo izletište već je čitavi taj kraj počeo da dobiva u planinarstvu sve veću važnost kao predstraža planinarstva u Crnoj gori, naročito na Durmitoru, Magličplanini Prokletiji. Sve su to predjeli, koji stoje uz bok Julskim alpama. Sve je veći broj onih, koji posjećuju ove krajeve, a Dubrovnik uz svoje historijske znamenitosti, more i klimu postaje važnim ishodištem za ljetne i

zimске pothvate u planine, u prvome redu na tek 60 km daleki Orjen. Automobilom se stiže za dva sata vožnje od 0 m. nadmorske visine na 1594 m. nadmorske visine, odakle se za vedrih dana vidi po nekad suprotna talijanska obala.

Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu je od samog početka dalo svojoj Dubrovačkoj podružnici puni oslon i samo tako mogla se je ostvariti gradnja planinarskog skloništa na Orjenskom sedlu, u koju svrhu su međutim i mnogi Dubrovčani dali svoje priloge, u prvome redu Turistički savez. Pučanstvo Krivošija je od prvog početka pozdravilo akciju Hrvatskog planinarskog društva, pa smo kod svijui, — počevši od Kruševačkog prote g. Vase Novakovića — naišli na najveću susretljivost.



Panyevo Sklonište (1594 m)

Sve nas, koji smo u bilo kojem obliku pridonijeli ostvarenju programa »Orjena«, povezalo je planinarenje, pa je Orjen između nas izgradio jedno naročito prijateljstvo, stvoreno našom zajedničkom željom, da našim radom podignemo planinarstvo na jugu naše domovine i otvorimo vrata turizmu i zimskom sportu ne samo na Orjenu, već i na Durmitoru, koji posjeduje sve uslove, da postane svjetskom znamenitošću.

Savez planinarskih društava kraljevine Jugoslavije počastio je Hrvatsko planinarsko društvo, podružnicu »Orjen« u Dubrovniku time, što je 1935 godine održao u Dubrovniku svoj Kongres i zaključio ga skupnim izletom na Orjen. Time je našem radu iskazana pažnja sa strane našeg najvišeg planinarskog foruma.

Orjen i Dubrovnik, — pred deset godina u međusobnom odnosu dvije nepoznanice, — predstavljaju danas jedan skupni pojam za sve veći krug domaćih i stranih turista, koji se bilo ljeti bilo zimi, vraćaju sa svog planinskog izleta pod okrilje sv. Vlaha, sa živom željom, da čim skorije opet posjete krivošijske vrhove.

Planinarstvo dubrovačkog kraja i okoline

M. Kusijanović

O Dubrovniku i njegovoj okolini mnogo se piše u domaćoj i stranoj štampi i književnim radnjama radi njegovih kamenih spomenika, jedinstvenog položaja i blagog podneblja. Dubrovnik se preporuča kao ugodno boravište onima koji, uz vječne ljepote, traže počinka svojim živcima ili oporavka narušenom zdravlju. Isto tako nanese put u Dubrovnik i mnoge turiste i putnike, željne promjene i romantične ljepote naše obale. Doista svi oni imaju mnogo razloga da dođu, da se spuste na naše pitome krajeve, koji se u mnogome razlikuju od drugih primorskih krajeva. Oni kod nas nađu ljepota, koje mi, uvijek



Foto: Barbieri

Snježnica: pogled s Orjenskog sedla

okruženi njima, i ne zapažamo. Naš je kraj već dobro poznat učenom i turističkom svijetu po životu, historiji, i teritoriju stare dubrovačke republike, koja je na ovoj točki Balkana već u srednjem vijeku bila klasična zemlja. Bila je ona azil za okolinu okrenutu maču, podvrgnutu jadu i nevolji, kad se je život spasavao samim prelazom granice dubrovačkog teritorija. Svjetski putnici koji su posjetili Dubrovnik, opisali su ga kao ubav i pitom kraj, a za narod su kazali da je mudar i radišan, iznoseći svoje priznanje i pohvale. Dubrovnik je bio i ostao žižom zapadne kulture iz koje je ponikao. Privlačivost Dubrovnika ostaje nezamjenjena i danas. Ljudi se rađaju i umiru, strani svijet dolazi i odlazi, ali dubrovačke znamenitosti, ljepote, položaj, klima i pitomina nije se promijenila. On je ostao biser primorja.



Foto: Barbieri

Pogled sa sedla na Snježnicu i more

Planinarstvo u tom ambijentu bilo je do nedavno nešto sasvim novo. Pa ipak, bez planinarstva bio bi ovaj kraj danas okrnjen, premda je taj sport u suštini protivan tradiciji stare dubrovačke republike, koja je, po pisanju opata Fortisa, zabranjivala sve sportove i zabave osim književnih. Naš grad nalazi se na hridinama ispod Srđa. Pred njim je pučina, a u zaleđu iza Srđa strmi su bregovi. Čovjeku se čini čudnovato kada brodi uz naš arhipelag, kako se nižu otoci za otokom, uvale za uvalom kao čuvari dubrovačke obale protiv bjesnila morskog elementa. I što je još čudnije, taj je grad kao košnica u kršu, — zbijeno naselje na podnožju brda Srđa, bez nizinskog prostora da se pruži i raširi. Sve svoje draži, sve svoje čari i kulturne spomenike sabrao je u prostoru dužu kilometar-dva. Bez truda i muke ideš mu s kraja na kraj, pa i ako je tako mali, ipak se stranac u njemu ugodno nađe. Stalno se nastoji da mu se pruži što više konfora i zabava.

Ali Dubrovnik pored svoje jedinstvene obale može da prednjači i na drugom polju, i u planinarstvu, koje i domaćem i strancu pruža društvenosti, zdravlja i rasonode. Rad H. P. D. »Orjen« ide za tim, da se na osnovu vanrednih mogućnosti dubrovačkom kraju dade planinarski značaj kakav malo koje mjesto ima.

Naše planine i naša brda pripadaju Dinarskom sistemu, koji se ovdje na jugu širi svojim čvrstim okrajcima. Malo imamo ravnica i polja osim Konavovskog i Popovog, ali su toliko interesantnije visine, oblici i formiranje humova i bregova. Ako uzmemo Dubrovnik kao polaznu točku, što je najzgodnije, onda već od gradskih zidina možemo planinariti u svima pravcima, dok ne dohvatimo veće uspone

i planine. Za prvi mali planinarski izlet može se uzeti uspon na Srđ (412 m).

Ovaj izlet domaći rijetko poduzimlju, ali skoro svi strani gosti vrlo rado pohode vrh Srđa. Ne može pero opisati što uživa čovjek penjući se na Srđ. To se može samo osjetiti — a naročito lijepog zimskog dana. Lakši su i svakom mogućim izleti na manje dubrovačke bregove: na Petku (192 m), Babin kuk (101 m), Montevjernu (103 m) i Nuncijatu (195 m). Ovi bi se izleti mogli nazvati školskima ne samo zato što se na njima treniramo za veće uspone, nego i zato, što su najzgodniji za školsku omladinu kao lagani izleti

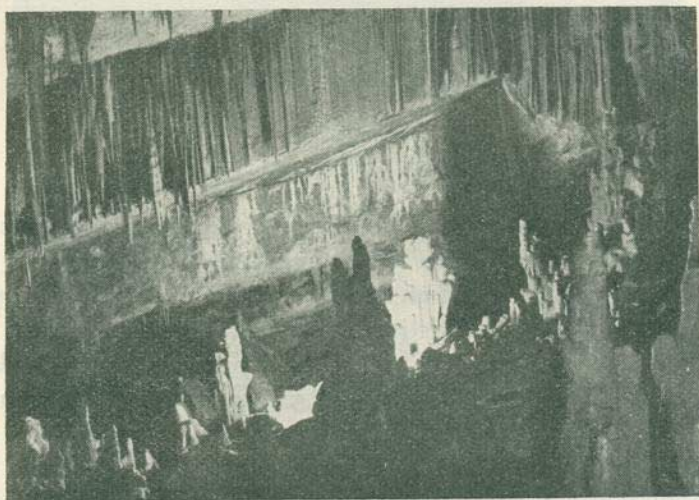


Foto: Jovanović

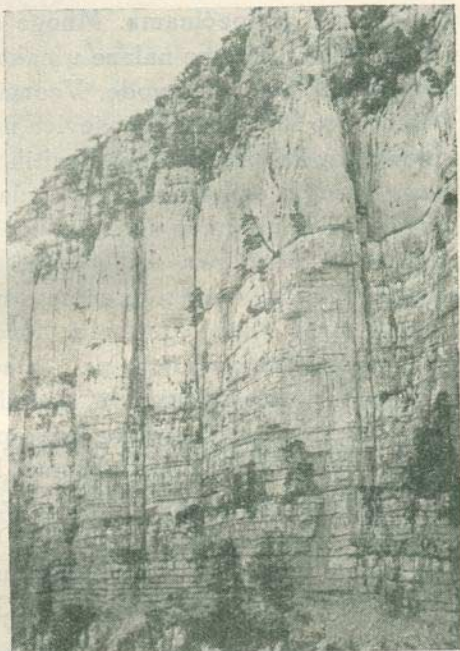
Pećina Grabovica

u prirodu. Poslije ovih dolaze izleti u dubrovačku okolinu kao na Sv. Petar nad Kuparima (127 m), Malanšticu nad Župom (628 m), Vlačticu (909 m) nad Rijekom i Golubov Kamen nad izvorom Rijeke, dalje na Mečiljsko brdo, Sv. Ilija Osolački, Vračevo brdo (između Trstenoga i Orašca), Stražište nad obodom. Sve su ovo jednodnevni pješački izleti i za svako doba godine. Za izlete u veću daljinu zahtijevaju se veći napori i prevozna sretstva, ali zato je i užitak veći. Takvi su izleti na Sniježnicu (1234 m) sa divnim pogledom na Konavle pa Štedar, pa Sv. Ilija u Bjelotini nad istočnom stranom Konavala, a nešto dalje dolazimo već u Zubačke planine svrstane oko Orjena. Još teže se dolazi na Bijelu Goru pa Lovćen, Leotar, Bjelašnicu, Radoštak, Tmor, Sv. Iliju na Pelješcu, Durmitor, Zelen-Goru i Prenj.

U tim planinama, koje se protežu u pravcu jugoistoka na sjeverozapad, ističu se osebine dinarskog sistema, koje se vide i po kopnu i po otocima. Krš propušta vodu i omogućuje stvaranje jama i pećina onako, kako su slojevi brda naslagani i kako se vijū i cijepaju. Ima mnogo pećina poznatih narodu, jer su mu u nuždi i nevolji pružale utočišta i skrovišta pred neprijateljem s kopna kao i pred gusarima, neprijateljem s mora. Ljepote oblika, vodene kamenice, tajanstvenost i bogatstvo nakapnina (siga) daju narodu čarobnu sliku vilinih dvora a uspomena na boravak osvetnika i hajduka izaziva strahovanje. O svakoj pećini ima mnogo priča a srčika tih priča i bajka nije daleko

Foto: Barbieri

Okomite stijene Subre



od istine, jer su pećine zaista veoma značajne za naš narodni život. Južna dubrovačka okolina speleološki je vrlo bogata, jer teren puca horizontalno i vertikalno. Grad i njegova leđa pucaju vertikalno. Zbog poroznosti terena voda se gubi sa površine i često se sabire u podzemne rezervoare, prema kojima je probila skrivene putove i staze, da onda po nekada izbije kao kopneno vrelo ili kao vrulje pod razinom mora. U okolini je grada nekoliko tih vrulja: u Župi, u stijenama Konavoskim u primorju. U okolini Slanoga, Dola i Stona ima mnogo tih živih voda, koje se razabiru u moru. Pećine dijelom propuštaju vodu a dijelom je zadržavaju u obliku jezera kao u Mrcinama kod Osojnika, u Šipunu kod Cavtata, u Jezeru na Sniježnici, u Kalima i Grabovici kod Grebaca, u Ponikvama kod Stona. U Močiljskoj špilji

kod Osojnika je nekoliko jazova i jezera, čija voda izbija u polovini Somina Brda sa strane Zatona. Još ima i sumpornih voda na razini mora od kojih je najveća »S m r d e ć e«, gdje se nalazi banja u Rijeci dubrovačkoj u Mokošici.

Idući po našim gorama, planinaru je vrlo zgodno da pohodi taj naš podzemni svijet. Popreti i ostaci keramike pokazat će mu da su ljudi zapremali pećine kao pasantni putnici, dok se oluja ne stiša ili seoba ne makne u sigurnije i mirnije predjele. Čobanin i seljak mu priča o vilama i njihovim dvorima, a planinar kad ne može da se skloni u sjene borove, hrastove ili bukove šume, jer ih naprosto u našim krajevima malo ima ili ih uopće nema, naći će lijepe hladovine u pećinama i podpećinama. Mnoge se pećine odlikuju ljepotama prirodnih oblika, koji se nalaze u nakapninama, ali su najljepše ove gore spomenute, gdje ima vode. Veoma je lijepa pećina pod Oblikom u Primorju te Movrica i Ostaševica na otoku Mljetu. Tu se može vidjeti kolona, traka, mosura, kamenitih slapova, lapataka, mramora, zavjesa i drugih prikaza koje je voda vezla svuda po zidovima pećina. Špiljske se faune nađe u većem broju ovih pećina. Antroherponima je najbogatija Močiljska špilja iznad Mokošice a anophthalmosa, lemostenesa i batischia imaju i pećine u neposrednoj blizini grada. U Grebčima u špilji Kali, Grabovici, Mrcinama, Debelinu, Đurkovićima traža pećinskim zvijerima pa i samom čovjeku, tako na primjer ljudskih kostura ima u Zmajevoj pećini kod Čepikuća i u Gomilama kod Ponikava. Naše bučno more potkapa strmu obalu te pravi primorske pećine i gredice kao na Lokrumu, kod Gorice sv. Vlaha, na Lapadu, na Koločepu, na otoku Mljetu poznatu po detonacijama, znamenitu Rikavicu, a slična joj je jama na Orsuli i na Dančama. Betina špilja nalazi se u dubrovačkom predgrađu Pločama. Tu je nekada matematičar i fizičar plemić dubrovački Getaldi u blizini dvaju elemenata, pod svodom što mu ga je priroda posvodila, pravio uspjele fizičke eksperimente. Na otoku sv. Andrije poslužila je pećina nad morskim ponorom pjesniku Mavru Vetraniću da u samoći razmišlja, opaža i piše, te je tu napisao svog Remetu. U vilinoj kući u Rijeci stanovali su sojeničari a u Močiljskoj oni, koji su bježali od narodnog suda. Mnogobrojne mogile, krstjanska (bogumilska) groblja svjedoče o životu naroda, koji je naseljavao dubrovački teritorij.

Posjetite dubrovačke planine!

U Zubačkim i Krivošijskim planinama

Dr. Đuro Orlić

I.

Deset godina pohađamo ove naše planine, svaki put sa osjećajem, kao da idemo na hodočašće, osobito kad se uputimo k Orjenu, kruni tih planina. Prokrstarismo ih sa sviju strana: sa zapada iz Trebinjskih Ubala i Vrbanja, sa istoka iz Crkvice, sa sjevera iz Bijele Gore a s juga preko Vratla iz Herceg Novog. Hodali smo nekad cestama, koje vode kroz te planine, ali smo uzlazili i po planinskim grebenima Štirovnika, Subre i Pazue na sami Orjen.

Kad bi propješačili od Grude do Vrbanja te od Vrbanja do Crkvice pa planinskom cestom iznad Boke na dogled Lovćena u Herceg Novi i Risan, ili se verali preko vratolomne Subre na Vratlo između Dobrostrice i Radostaka, uvijek smo bili premoreni, pregladnjeli, prežednili ali i sretni.

A kad smo poduzimali i druge ture i penjali se na Sniježnicu, Vlašticu, Lovćen, Leotar, Bjelašnicu, Durmitor, uvijek nam je Orjen privlačio pogled. Posjetili smo i mnoge druge planine, ali nam je Orjen ostao najmiliji, osobito u zimsko doba.

*

Kroz ovaj, nekad najneprohodniji kraj Balkana, Austrija je prosjekla uz ogromne troškove strateške ceste, koje su se ukrštavale u velikom vojnom logoru u Crkvicama, u Krivošijama. Te je ceste gradila od krivošijskog ustanka pa sve do svjetskog rata. Tako se danas može autom proći iz Herceg Novog ili Risna, kao i iz Grude, Trebinja i Grahova pod sam vrh Orjena. Mi dubrovački planinari najčešće prolazimo preko Grude u Konavlima, odakle cesta vodi na Vrbanje i preko orjenskog sedla do Crkvice pa se spušta u Risan i Herceg Novi. Ta cesta vodi kroz samo srce planina, te se mogu jednog te istog dana činiti usponi na najljepše vrhove. Često bi došli autom samo do Grude i to po podne u oči nedjelje ili praznika a odatle pješačili oko 6 sati do Vrbanja, gdje bismo u žandarskoj kasarni konačili a sutra nastavljali s usponima na sve strane. Zimi je cio kraj od Vrbanja do Crkvice pod snijegom te bi se tu do mile volje skijali i po nekoliko dana stanovali u kasarni. Otkad je kasarna napuštena i već na pola srušena ne možemo više praviti ovake ture, te je naše planinarenje kao osakaćeno. Iz Grude vodi cesta preko polja na sjeveroistok pa se penje prema selu Mrcinama ispod Iline Kite, najvišeg vrhunca Bjelotine (1080 m). U ovo selo dolaze Hercegovci iz Zubaca i Korjenica na sajam. Dogone luća, drveta i prema sezoni kozladi, brava, goveda,

kokoši, krompira te masla i sira a kupuju u Konavljana vina, rakije, suhih smokava i drugog voća. Malo prije dolaska u Mrcine padne nam pogled na tvrdi Soko-grad iznad konavoskog sela Dunave u samom kršu. Prvi je odmor pješacima tu pored bistra vrela. Krepimo se i razgovaramo sa skladnim seljačkim narodom, koji ovamo dolazi po vodu.

Preko sedla iznad Mrcina na visini od 500 metara nad morem gubi se iz vida pitomo polje i more a ulazi se u uzak klanac Papratno između sasvim golog Pelinova brda (816 m) i Štedra (1165) i Bjelotine, koja se tu ruši sa vrlo strmim, više stotina metara visokim obronkom. Klanac se sve više diže i prelazi u Kozin-do i Jablan-do, gdje dosiže visinu od 835 metara. Pješačeći tuda čujemo zvonce i čobansku frulu a na velikoj visini vidimo pastira sa kozama. U ljetno doba sva dolina miriše kaduljom (Salvia). No ni to, ni pastiri, ni brđani, koje po nekad sustižemo, ne mogu da ožive ovu pustu prirodu. Kod Jablan dola dolazimo na raskrslu. Naš dosadašnji put se spušta u zubačko polje a poslije vodi između Velje Gore (844 m) i Treskavca (953 m) i strminom Drače u Trebinje. Sa raskršća osmotrimo i Leotar nad Trebinjem (1224 m). Okrećemo obronkom Bjelotine u južno-istočnom pravcu, gledajući ispod sebe jezovitu dolinu, kojom smo malo čas prošli. Ravno ispod nas ostaju kamene kuće Kozin dola i dóci ograđeni u nekim čudnim figurama, svakako radi bujica, koje ga napadaju sa štirovnika i Bjelotine. Cesta ostaje kao neka orijaška zmija, vijugajući se preko puste doline. Koji put se sastajemo i sa Brđanima, koji se vraćaju kući iz Trebinja ili primorja sa natovarenim konjčićima. U zimsko doba zamataju uši i glavu u crvene marame. Pozdravljamo se sa njihovim pozdravom: »Pomađa Bog, a ozdravljamo sa: »Bog pomogo«, ili »Dobra ti sreća«.

Istom na visini od 1018 metara ukazuju se male šumice a malo dalje i po koja seljačka kuća sela Ulice. Naše raspoloženje se mijenja, kad ugledamo naš cilj, naš Orjen, na kraju gorske kose na lijevo, na kojoj je poredan cio niz vrhunaca: Svitavac (1528 m), Štirovnik (1650 m), Duge (1754 m), Borovnik (1778 m). Vidimo i Orjensko sedlo, koje s juga zatvara Goliševac (1721), Crljena Greda (1583 m), Jelovica (1564). Ovu divnu panoramu zatvara Subra (1680), koja se proteže od sjevera prema jugu. Noć pada, dolje se u selu čuje vika i razgovor. Naše zamoreno društvo zamuklo, dozivaju se samo zaostali te se posljednjim snagama žure. Spuštamo se već sa najviše tačke ceste od 1018 m (Prosjek) u Vrbansko polje ispod planinskog vijenca. Na vrhu polja se bjelasa žandarska kasarna (1007 m), koja nam se čini najljepšim dvorcem. Ali što se više žurimo preko polja, ona kao da se sve više udaljuje. Napokon smo ipak tu: kucamo na gvozdena vrata a dobri prijatelji Mirko, Gojko i Jozo susreću nas, probuđeni iz

prvog sna. Sutra ćemo zorom vidjeti i narednika Hilera, kog u šali zovemo — Hitlerom.

Slabo se spava na tvrdim posteljama, a nijesmo navikli ni na ovdašnju hladnoću, mi ljudi toplog primorja. Hladna voda, kojom se zorom umivamo povraća brzo svježinu te se poslije dobre okrepe kreće naprijed. Penjemo se prijekim putem preko vrleti prema mladoj šumi. Ovdje je oluja prije tridesetak godina slomila cijelu šumu na istok Lješeve Glave, pa se to danas zove Slom. Tuda krećemo prema Balješinoj šumi i penjemo se uza strminu. Ispod nas na jug ostaje Trešnja



Zubačke i Krivošijske planine (Orjenski sklop)

i Vardište (1121 m) u Bjelotini. Šuma nam već zaklanja Subru i Siroka Leta i strme Pečavore koji ogradauju Vrbansku kotlinu sa istoka. Tamo je ostao Grmni-Do sa Adžinom pećinom, koja se otvara i u Mokri-Do, na kojem smo toliko puta na skijama uživali na suncu i snijegu. Sad se penjemo iz Balješine šume u ljuto Točilo gdje su najotrovnije zmiје ljutice, t. j. šargan crni i žuti (za ime poskok ovdje ne znaju). Cesta, koja je napravljena prilikom dolaska austrijskog prijestolonasljednika god. 1895 mnogo zaokolišava te je siječemo pa zastajemo na okuci s koje posmatramo veličanstvenu Subru. Ona nam se radi svoje građe i okrugle forme čini kao ogromna pagoda. Ispod njene kape, tamo gdje je izvor (kapavica iz sniježnih jama), gdje se

otpočiva i objeđuje kad se na Subru penjemo, lijepo se vidi »Markov koš«. Voda se iz Kapavice razilazi u obliku trokuta noseći »grot« (grdotinu) t. j. pijesak sa zemljom. Tako taj cijeli »Koš« otkaače bojom od ostalog terena.

Prvi nam je sada cilj Orjensko sedlo. Mukom se penjemo a neki već i zaostaju i traže vode. Napokon prolazimo i Begovu Muljiku, tako nazvanu zbog pogibije nekoga bega, ali nam sad valja svladati najstrmiju guduru. Stigavši na vrh te gudure, prelazimo uvalu u kojoj ispod samog sedla ostaje oveća lokva i pojilo za blago. Vraća nam se duh. Tu na visini od 1594 m na sedlu posmatramo daleko dolje Sniježnicu a iza nje se more gubi na horizontu. Manji su se bregovi nekako izmiješali te se jedva razlikuju jedan od drugoga. Na drugoj strani sedla tamo preko Pazue gledamo na horizontu poredane planinske grdosije od Prenja i Bjelašnice preko Durmitora sve do Prokletija. Na jugu, rekao bi na dohvat, ostaju dva ogromna vrhunca Lovćena kao neko džinovsko sedlo.

No još glavni cilj nije postignut. Ko hoće više da vidi, mora se uspeti na sami vrh, na visinu od 1895 m. Sam uspon nije mnogo težak a traje samo jedan i po sat. Ide se stazom koju je 1895 god. dao izvesti austrijski general Varešanin. Sa vrha Orjena izgleda, kao da je čovjek također jedan od onih orlova, koji tu kruže nad planinama. Pogled pada na daleko i široko, po dolje posijanim humcima, koji izgledaju kao talasi uzburkanog mora. Kad je oblačno ili maglovito ostaje kadkad vrh nad oblacima, koji sve dolje zastru a iz njih izbijaju samo najveći vrhunci Lovćena kao da plove lađe po moru oblaka. Greben se Orjena pruža u pravcu od juga prema sjeveru a odjeljen je dubokim divljim gudurama od susjednih vrhunaca sa zapada i sa istoka. Sa juga ga podupire Borovik a sa sjevera Prase, pa je s tih strana najpristupačniji. Präse ga spajaju sa drugim romantičnim vrhom Vučjim zubom (1805 m). Od Orjena i Vučjeg zuba protežu se ostale planine na istok i na zapad. Od Orjena na zapad polazi Borovik (1778 m) pa duga kosa sve do Svitavca nad Grabom. Od Vučjeg zuba pak izlazi gorska kosa Jastrebić (1866 m) na sjeverozapad. U rači ovih dviju planinskih kosa spušta se prema Zubačkom polju šumoviti Dobri-do, do Trebinjskih Ubala. Tu je, kako piše prof. Cvi-jić, postojao u ledenom dobu najveći ledenjak, dug oko 10 km među 20 ostalih, oko Orjenskoga vrha. Od Vučjeg zuba ravno na istok ide Krivošijska planina Pazua sa najvišim vrhuncem od 1771 m te zakanja Crkvice sa sjevera i dijeli Krivošije na donje i gornje. Paralelno s Pazuom idu južno druge krivošijske planine do Goliševca (1721 m) koji sa jugoistoka zatvara Orjensko sedlo. To su Jarićeva kosa sa Velim Kablom (1525 m) i Crljena Greda (1551 m). Južno od Crljene Grede dolazi Jelovica (1564 m) i vrljetna Subra (1680 m), koje



Foto: Barbieri

ORJEN U SNIJEGU



Foto: Barbieri

ORJEN U SNIJEGU

1. The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It also mentions the results of the various expeditions and the collections made. The second part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made. The third part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made.

2. The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It also mentions the results of the various expeditions and the collections made. The second part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made. The third part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made.

3. The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It also mentions the results of the various expeditions and the collections made. The second part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made. The third part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made.

4. The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It also mentions the results of the various expeditions and the collections made. The second part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made. The third part of the report deals with the results of the various expeditions and the collections made.

dijele Krivošije od Hercegovine. Ispod njih se spuštaju dolovi u duboku dolinu Kruševica (654 m) koju sa zapada zatvara Bjelotina te je otvorena samo prema uskoj dolini ispod Dobrostrice (1570 m) tamo gdje su sela Svrčuge i Mokrine. Sjeverno od Vučjeg Zuba, nekad trameđe između Hercegovine, Dalmacije i Crne Gore, i sjeverno od Pazue ostaje Bijela Gora, visoki platô sa nekoliko vrhunaca, koji strmo padaju prema Klobucima i Grahovu. Tu planinari nalaze ostatke nekadašnje šumske industrije i šumske željeznice te se po njima orijentiraju za najpreći put u Risan. U Nenovu polju kao u nekom mrtvom selu, ima još mnogo poluporušenih praznih kuća.

II.

Za vrijeme čestog posjećivanja ovih planina imali smo dosta prilike da upoznamo i narod koji po njima žive. Često smo na satove hodali sa seljacima, koji su se vraćali iz primorja kući. Zalazili smo u njihove kuće i kolibe, sjedali s njima kod ognja i pričali. Jednom smo lijepo bili primljeni na nekoj svadbi. I sada se sjećamo lijepe zdravice u času kad se vodi djevojka. Prolazeći lanjske godine kroz Bijelu Goru upoznasmo se na Begovu Koritu, koje prije rata bijaše »pola Carevo pola Gospodarevo«, s invalidom odlikovanim Karađorđevom zvijezdom. U njegovoj pratnji krenusmo kroz šumu odakle je iz daljine, kao zujanje ogromne množine pčela, dolazila monotona pjesma. To su Grahovljani brali maline i ženskadija pjevala monotonu pjesmu: »Tužan cvili mladi Vladimire u tamnici cara bugarskoga«, i drugu: »Razbolje se mlad Jovane u planini kraj ovaca«. Ne čusmo od mladih djevojaka ni jedne ljubavne pjesme kao da u ovim planinama i nema ljubavi nego samo ratnih uspomena. Zaista cijelim putem uz bivšu crnogorsku granicu prate nas poluporušene tvrđave sa bregova. Gledamo ih na Leotaru, na Gljivi, na Kravici, Pogači, na Crvenom brdu nad Lastvom. U Bijeloj Gori je Visoka glavica i Milanov Otsjek, u Krivošijama Dvrnik, Jankov vrh, Grkavac i Ledenice.

Brojna tradicija vlada u ovim planinama i svaki vam seljak zna pričati o starim ratnim događajima i junaštvima. U Zupcima je rođen Luka Vukalović, hercegovački vojvoda iz ustanka god. 1859. O njemu se tamo govori, kao da je do juče živio. O slavnom boju na Grahovu zna svak nešto da kaže a isto tako o negdanjim pašama, kadijama i vezirima, crnogorskim vladikama i kneževima. U selu Bogojevićima ispod trebinjskih Ubala, kamo češće idemo na skijanje, upoznali smo jednog starca koji je branio Verdun a devedesetgodišnjak Kuzić sa Ivanice opisivao nam je svečani ulazak crnogorskih trupa u osvojeni Nikšić god. 1876. u kom je i on učestvovao kao ustaša. Kaže da je nadživio 7 careva.

Kad malo dublje zagledamo u život naših brđana lako ćemo opaziti, da među njima vlada patrijarhalni red poštivanja starijega i velika prirodna jednostavnost. Veoma su gostoljubivi i na srdačan pozdrav pružaju desnicu svakom čovjeku. Mi u ovim gudurama ne možemo tražiti marljiva težaka, vrtlara i voćara. Ovaj je narod od starina živio od stočarstva i četovanja kao jedine privrede na granici Turske i Crne Gore. Ali je naš brđanin odličan radnik, čim se vine u svijet. Najviše ide u Ameriku i Afriku, radeći tamo po rudnicima. I kad se obogate, oni su ponosni na svoj rodni kraj, te se u nj vraćaju pod starost, nimalo se ne brineći za poljepšavanje svoga života, nego živu kao i ostali seljaci, jer se teška realnost njihova života pretvorila u pravu tradiciju.

Ali se ovaj svijet ne seli samo u daleke prekomorske krajeve. Pošto se u ovim hridinama ne može živjeti, ide se za hljebom gdje se god ukaže prilika. Tako ih ima mnogo među žandarima i financima po svim krajevima države. Svuda se brzo obiknu. Najviše se spuštaju u primorje i tu uživaju dobar glas kao radnici i zanatlije. Spuštanje iz planina u Boku, naročito u Hercegnovi i Risan, vrši se vjekovima i mnoge familije tamo mogu da vam tačno kažu odakle su im se preci iz tih planina doselili.

Za vrijeme ljeta gone pastiri blago u planinu a u pastirske kolibe dolaze, osim čobana, i ženska čeljad radi prerade mliječnih proizvoda. Sa prvim hladnijim jesenjim danima oni se vraćaju kućama u Kruševicu, Zubačko polje, Dragalj i Graovo. Pastirske se kolibe nalaze na visini od 1000 m i to na Vrbanju, Ublima, Bijeloj Gori. Na Vrbanju i na Ublima ima dvije-tri porodice koje i preko zime ostaju tu u nešto bolje sagrađenim kućama. Obična pastirska koliba (stan) sagrađena je od složenog kamenja a pokrivena slamom. Na sredini se kolibe nalazi ognjište. Iznad ognjišta vise verige za kotao. Uz zid se nalaze kablice i razni sudovi potrebni za držanje mlijeka i mliječnih proizvoda. U kolibi se nalazi i po koji tronogi stolac a u nekima i postelje sa slamom. Isto takve kolibe kao u okolini Orjena našli smo i na Lovčenu kad smo se prošle godine o Božiću tamo skijali. Skijali smo se po tako zvanom Rolingerovom putu koji od Krstaca nad Kotorom ide na desno i opkoljava Lovćen iznad Boke te se cijelim putem vidi krasna panorama Boke. Ovaj put nije žalibože još osposobljen za veći turistički promet, te sam sa osvjedočenjem rekao kad sam prvi put tuda prošao da našim turistima uskraćujemo najljepše uživanje sve dok taj put ne uredimo kako treba. Tim putem krenuli smo na konak u Ivanova Korita ali nas je mrak uhvatio te smo prenoćili u jednoj kolibi. I dok sam spavao u toj kolibi ili bolje reći drijemao, javljao mi se pred očima čas Srđ vas u zlatu rascvijetanih kapinika, čas Sv. Jakob u plavetilu bogiša pa onda zimski šilok, kad more prska stare

zidove grada. Kad bi me opet studen probudila, mislio sam u sniježnoj tišini kako smo se lijepo proveli, skijajući nad Bokom i slušajući pucnjavu i zvonjavu u Kotoru. Ali sam se ipak zaželio Orjenskih gudura, gdje nema takvih izgleda, ali se čini kao da si zakopan u samo srce prirode. Pred samu zoru sanjam opet da se skijam na Orjenu sa seljacima Markom Radovićem i onim Savom Prnjatom koji nas jednom provede kroz gustu maglu Vučjim ždrijelom, ravnaajući se po kori drva i mahovini. Za najkraće vrijeme, kao po sunčanom danu, bili smo na putu za Hercegnovi. Usput nam je Sava iz svoje glave razvijao najmodernije teorije iz eugenike.

U našim planinama ima i raznih nepogoda koje valja poznavati. Sam teren je po negdje tako krut, da ti se čini kao sâm pakao, koji su izmislile zle sile da se tu biju ostrim strijelama groma i kamenim stijenama. Ali mukotrpno planinarenje nagrađuju ti izvanredni vidici i panorame sa vrhova tih vrletnih planina. Najljepši su izgledi na zalive Boke ograđene kamenitim zidovima, punim pećina, točila i rascjepa. Izvanredan je pogled i sa Lovćena na Orjen. Planine izgledaju kao društvo zagrljenih okamenjenih džinova oko svog starješine. Odatle možemo raspoznati i pojedine vrhove a najlakše Subru sa njenom kapom i ucjepom Zmajevim ždrijelom, koji se odasvuda vidi. Čelina i Sikolova greda izgledaju kao temelji silne kamenite zgrade.

Podružnica H. P. D. »Orjen« ima svoje sklonište na Orjenskom sedlu na visini od 1594 m. Zimi se ponekad nakupi toliko sniježnog nanosa na tom mjestu, da se i sama kuća zamete te koji put na skijaškim izletima moramo otkopavati vrata. U ovo planinarsko sklonište bilo je provaljeno nekoliko puta. U prvi mah smo vjerovali da se radi o zloj namjeri te smo bili zaprepašćeni. No poslije smo se uvjerali da je svaki put nevolja i životna opasnost nagonila ljude na takav korak. Tako, kad smo jednom došli do skloništa premoreni, penjući se po sniježnim gudurama, ušli smo kroz provaljena vrata ali smo sve drugo našli u redu. Na stolu je stajalo pismo ove sadržine: »Gospodi dubrovačkoj predlažem ovo pismo, u čem se nalazim krivac. Pri pritisku svoga života sam napao ovu kuću, prolomio je i spasio sebe i dva druga i dva konja od bojazni napada čopora vukova, koji su mi bili savladali već jednog konja. Doista da me nije spasio ovaj dom životom bi platio i ja i moji drugovi, žive štete nijesam nanio nikakve, bez što sam gorio drveta prema nuždi. Molim gospodu ovog doma prema ljudskom osjećanju da mi oprostite.« Vukovi se zaista češće ukažu spuštajući se s Orjena na Vrbanje pa i na Javor. Zimi, kad su u nevolji zbog hrane, dolaze i pred samu kasarnu te su ih žandari češće sa prozora gađali iz pušaka. Mi planinari nijesmo imali prilike da se s njima susretnemo ali smo često viđali pa i ubijali zmije otrovnice — poskoke (Vipera amodites). Vidali smo ih na Vidovu Vrh iznad

Prijevara, na Troglavu nad Ublima, na Prasama, na Subri i Dobrostici. Tamošnji narod ima travu koju zovu »čevček« (Sonchus asper) koju upotrebljava protiv zmijskog otrova. Kažu, da svaka životinja, mačka, gušterica, kad je upeče poskok, traži tu travu i valja se po njoj. Narod je privija na samu ranu a ugrizenu ruku ili nogu obaviija krpama zamočenim u petrolej. a i zavežu je na više mjesta.

Vazdušnog elektriciteta stvara se u ovim krajevima vrlo mnogo te se često događaju i nesreće uslijed groma. Seljaci su utvrdili da grom udara najčešće u muljiku. Muljika je (Pančić je zove munika) vrsta bora, koja osim u južnoj Dalmaciji i Crnoj Gori raste u nekim krajevima Srbije, Grčke i Kalabrije. Ovaj bor ljubi visinu i krečne planine, odlikuje se naročitim iskrivljenim rastom, te oblikom i bojom kore. Seljaci se u nevremenu sklanjaju pod najbliže bukve, jer su tu najsigurniji. Nevremena dolaze u ovim krajevima iznenada. Vrijeme je veoma promjenljivo te otud imaju Hercegovci poslovice: »Uzmi struku nije Bogu vjerovati«.

Fra Grga Martić u svom spjevu »Osvetnici« ovako slika ovaj kraj:

„Poniklo je stijenje i kremenje“

„I pećine i vrleti teške“

„Pusti klisi klanci jadikovci“

„Gdjeno zimi ljuti viju vihri“

„A ob ljeto s neba prlji sunce ...“

Ali Orjen još čeka svog pjesnika, koji će opjevati ljepote njegova zimskog ruha, kad se svaka gudura pretvori u vilinske dvore.

Botaničko planinarenje od Dubrovnika do Orjena

Dr. Zdenka Semelić-Kesterčaneh

Kao što su za planinara isto su tako i za botaničara zamamni kontrasti, koje nam pruža priroda dubrovačkog kraja.

Od pitomog Dubrovnika i morskog plavetila popne se u dan-dva u grandiozne vrleti i kamena brda zubačkog masiva i njegovog najvišeg vrha Orjena. Prirodno bogatstvo našeg raslinstva i bilja nago-milalo se je ovdje u svim godišnjim dobima u tolikoj množini vrsta i boja, da mora da oduševi svakog putnika, a napose planinara, ljubitelja prirode.

Zato je i naš botaničar i učenjak svjetskog glasa dr. prof. Lujo A d a m o v i ć proučavao velikim marom i razumijevanjem ne samo opću dalmatinsku, već naročito i floru okolice svog rodnoeg grada Dubrovnika. Veliki broj njegovih djela obrađuju vegetaciju cijelog našeg primorja sa raznih stanovišta, a mnoga imadu poučne foto-

grafije i crteže. Svoja djela, kojima je upoznao domaći i strani svijet, pisao je na našem, francuskom i njemačkom jeziku. Dubrovački biskup i pisac Mato Vodopić skupljao je marljivo narodna imena našeg bilja, napose dok je župnikovao u Konavlima. On je poklonio jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu svoju zbirku imena raznog bilja na hrvatskom jeziku, a dubrovačkom muzeju svoj veliki herbarij. Cavtatski liječnik dr. Neumeyer zanimao se i skupljao floru Sniježnice. Naš agilni planinar Miho Kusijanović zabilježio je neke vrste bilja sa Orjena, Sniježnice i bliže okoline, napose kada je planinario sa prof. Adamovićem.



Foto: Jovanović

Muljike na Orjenskom sedlu

Podemo li na Orjen iz Dubrovnika našim običnim putem preko Ploča, Dubca, Župe, Grude u Konavlima, te sela Mrcina i Ulica, ne može oko da se dosta nagleda šarenila boja i raznih vrsta bilja i raslinstva.

Prolazimo ovim prirodnim vegetacionim formama: Makijom, šumama, kamenjarama i hridnom vegetacijom.

Makijom su pokriveni veliki dijelovi susjednog Lokruma i Lapada, no srećemo ju putem od Ploča prema Dubcu i dalje. Zimzeleno grmlje i bilje makije često je neprohodno isprepleteno penjačicama, a izraslo na tlu, gdje su u stara vremena bile šume, daje karakterističnu sliku svih sredozemnih krajeva, pa tako i našeg dubrovačkog. Tu se nalazi grmlje zelenike (*phillyrea media*), smrijeka (*juniperus oxycedrus*), zimzelene česvine (*quercus ilex*), somine (*juniperus phoenicea*). U makiji nalazimo još rogača (*ceratonia siliqua*), miomirisnu mrču (*myrtus italica*) sa svojim bijelim cvjetovima ljeti, tršlju (pista-

cia *lentiscus*), ružmarin (*rosmarinus officinalis*), a najljepši ures makije je planika (*arbutus unedo*) poludrvo ili oveći grm svojim debelim lišćem, bijelim zvonastim cvjetićima i kao vatra crvenim plodom poput velikih jagoda zvanih maćinje. Vrlo karakterističan za makiju je još vrijes veliki (*erica arborea*), koji krase našu okolicu u proljeće svojim bijelim cvjetićima, i vrijes obični (*erica verticillata*) sa ružičastim cvjetićima, koji cvate od augusta do oktobra.

U dubrovačkoj okolini raste u velikoj množini kapinika (*calycotone infesta*), koje nema drugdje osim još u Boki Kotorskoj. Tko ne poznaje onu bogatu zlatnožutu sliku naših brda, kada ih pokrije žuti sag kapinike! I ako kapinika pravi planinaru teške zapreke svojim ostrim bodljikama, to ga zato oštećuje lijepim cvijećem. Uz more kod Srebrnog i Mlina prosulo se je još ljepše svjetložuto cvijeće sa jakim mirisom slikovite žukve (*spartium junceum*). Sve ovo niže i više raslinstvo isprepletano je raznim vrstama liana, najviše tetivikom (*smilax aspera*), i sparožinom (*asparagus acutifolius*).

Druga samonikla vegetaciona forma kojom prolazimo jesu šuma. Šuma nas prati naizmjenice sa vegetacijom kamenjara. Na desno kod Dubca susrećemo primorske borove (*pinus halepensis*), koji su baš tu izmiješani sa po kojim od rijetkih samoniklih pitomih borova (*pinus pinea*). Borova šuma pružila se od brda Pelegrina sve uz morsku obalu Župe i Konavala. Iza Dubca silazi se u plodne župske i konavoske doline, obrađene i zasađene vinovom lozom, žitaricama, maslinama, smokvama, mjendulima i dudovima. Tu i tamo nalazimo lovorike (*laurus nobilis*) i visoke čemprese (*cupressus pyramidalis*), koji upotpunjuju slikovitost ovoga kraja. Kod Grude u Konavlima skrećemo put brda i vrleti, pa se i vegetacija mijenja. Počinje uspon između Pelinova brda i Bjelotine. Prati nas šiprag i vegetacija kamenjara, većinom zimzelenog bilja, koje se prilagođuje teškim životnim prilikama i terenu na kome je izniklo. Izloženo suncu, a među kamenjem ovo se bilje štiti od prejakog ishlapljivanja raznim zaštitnim sretstvima kao vlaknastim, suknastim ili mesnatim lišćem voštanom prevlakom ili žlijezdama sa eteričnim uljem. Tu nalazimo metvicu crljenu (*origanum hirtum*), dubačac (*teucrium flavum*), vrijesak (*micromeria juliana* i *graeca*), a napose najviše rasprostranjenu kadulju (*salvia officinalis*), koju narod zove pelin. Kadulja se mnogo izvozi u ljekovite svrhe. Sredinom aprila okite se kamenjare svojim najljepšim ruhom, modrim cvjetovima kadulje i žutima kapinike, koji ispunjaju zrak ugodnim mirisom. U dubrovačkoj okolini dolazi još jedna vrsta labiate, zvana pelin veliki (*phlomis fruticosa*) sa velikim žutim cvjetovima i čudnom ocvjetalom glavicom, koja sa svojim osušenim čaškama izgleda kao osino gnijezdo.



Foto: Kap. Pany

Na Radostaku

Kod Javora skrećemo selom Ulice, i tu nalazimo još po koju zimzelenu česvinu (*quercus ilex*) no ova visina od preko 700 met. joj više ne prija. Vegetacija je ovdje uopće dosta oskudna, — nailazimo na drveće crne česvine (*quercus pseudosuber*) i macedonskog hrasta (*quercus macedonica*), kojih imade osobito na Štedru, Bjelotini i Snježnici.

Ovdje napuštamo prvi zimzeleni pojas i prelazimo u pojas miješanog lišća. Prati nas drveće hrastovo (dubovo) raznih vrsta (*quercus pubescens*, *cerris* i *pedunculata*). To je mlada šuma, izmiješana šibljakom, kroz koju prolazimo sve do vrbanskog polja, koje se proširilo na visini od 1000 metara, ispod Subre, Crljene grede, Goliševca i Orjenskog sedla. Vegetacija polja je oskudna travom, no nalazimo tu potočnice (*myosotis suaveolens*), poponac (*thymus avicularis*), kačunak (*colchicum*) itd.

Iza Vrbanja ostavljamo submontani vegetacioni pojas i ulazimo u montani pojas. Prijekim putem ulazimo u mladu bukovu šumu zvanu Slom. Hridovita i ispucala Subra ostaje nam na desno, a mi ulazimo u staru i gustu Balješinu šumu, koja nam svojim velikim bukvama pruža u ljetu ugodan hlad, a zimi svojim zgodno položenim putem vrlo prikladan teren za skijanje, osobito za početnike.

Kada izidemo iz ove na našem putu najveće i najljepše šume, teren počinje biti kamenit no pun krasnog raznovrsnog bilja. Tu su lijepi cvjetovi kalošića (*anemona apennina*), klinčića (*diantus inodorus* i *liburnicus*) i drugih. Napose mnogo nalazimo jaglaca (*primula suaveolens*), koji nas navodi da se okitimo njegovim mirisavim žutim zvončićima, iako se to protivi našoj planinarskoj savjesti. Divimo se sve više veličanstvenim brdima, a u srcu nam je radost od šarenila ovog planinskog cvijeća.

Na 1500 metara ulazimo u predalpski vegetacioni pojas, a karakteristično raslinstvo ovog pojasa nalazimo još na Bijeloj Gori, Pazui, Subri, Lovčenu, kao i ovdje na Orjenu.

Begova muljika, kraj koje prolazimo, predvodi svoje gorštace, koji su se ovdje već ispod Orjenskog sedla počeli skupljati, pa ih sretamo cijelim putem. Muljike (*pinus leucodermis*) prate nas čas pojedince čas u skupinama sve do orjenskog vrha. Muljika je botanička rijetkost, ispresavijena, očeličena velikim vjetrovima i sušama, bori se za svoj život i jača u borbi. Njene debele iglice, široko, a relativno nisko stablo često neobičnih oblika, ispresavijenih grana, napose pak sivkasta a u raspuklinama crvena kora govore najviše o vremenskim prilikama u kojima muljika živi. Osim poneke bukve (*fagus silvatica*) ne nalazimo drugog drveća. Veći dio terena je krš i kamen sa niskim biljem najviše jakog mesnatog lišća. Tu nalazimo među ostalim čuvar-kuću (*semprevivum Schlehani* i *testatum*), razne vrste čička (*carduus ramosissimus* i *carlina simplex*), lincuru ili srčanik (*gentiana lutea* i *crispata*) itd. Sve do samog vrha Orjena nalazimo još ljekovitog medveđeg uha ili medvjette (*arctostaphylos uva ursi*) no bilje se već jako prorijedilo na ovoj visini od 1895 metara.

Naše botaničko planinarenje treba da završimo, jer bi se i previše otegnulo, kad bismo nastavili sa knjigom u ruci na terenu, a planinarima se uvijek žuri. Osim flore hoće oni da vide i da se dive još i drugim zanimivostima prirode božje na putu od Dubrovnika do Orjena.

Na skijama po Orjenu

Milenko Orlić

(Iz dnevnika jednog petoškolca)

Nedjelja, 12. III. 1933.

Izlet na Orjen

U 5 sati u jutro uputio se auto i autobus sa 24 učesnika na Orjen. Put nas je vodio preko Župe, Čilipa i Grude, gdje smo se zaustavili i popili čaj, a zatim produžili preko Mrcina za Vrbanje. U Vrbanju nas je dočekaao kod žandarmerijske kasarne čuvar planinarske kuće, Jovo, jedan seljak od svojih 40 godina, malog rasta, ćosav pa sa dosta čudnim izgledom. Iz auta uđosmo u kancelariju, gdje doručkovasmo. Dogovorismo se, da Tonko i ja idemo na sedlo a oni drugi u Mokri do. Krenusmo sa skijama na ramenima na sedlo. Od kasarne podosmo prvo nekih sto metara cestom, pa skrenusmo na desno kraticom do šume. Ovaj je teren inače go, ali sada je bio pokriven zaleđenim

snijegom. Odatle udosmo u šumu i opet kraticom izađemo ravno na cestu. Druga je kratica sasna mala, treća je jako duga i u gustom šumi kao i druge dvije do donjeg mosta. Divno je izgledalo okolno drveće pokriveno snijegom. Na mostu slika se sasvim mijenja, jer se tu izlazi na posve pusto mjesto pokriveno snijegom, iz kojeg ne viri ni jedan kamen. Sad se ide cestom a zatim se sa dvije strme kratice dolazi na gornji most i napokon na planinarsku kuću na sedlu. Ova kuća dovršena je preklanjskog ljeta (1931) a pokrivena je sa terasom. S vanjske strane je obložena kamenom i ima tri gvozdena prozora. Unutrašnjost se sastoji iz dvije sobe. Kuću smo otvorili i tu smo se malo odmorili, čekajući da sunce malo otopi zaleđeni snijeg.

Danas smo odlučili da odemo na vrh Orjena (1895 m) iako prilike nijesu dobre zbog zaleđenog snijega. Spustismo se do gornjeg mosta i počesmo se polagano uspinjati na skijama, kosom Borovika. Nijesmo



Foto: Barbieri

Skijaši na Mokrom Dolu

mogli dugo na taj način zbog leda nego bez skija polako korak po korak, nastojeći da se uhvatimo visine. Napokon smo se uspjeli na jedan brežuljak Borovika. Pogled je bio čaroban: sasvim južno se pružio Mokri-dô, opkoljen šumom pa sa visine krasno izgleda; lijevo ostaje Goliševac, koji se sav svjetluca na suncu; divno izgleda dolina puna snijega ispod sedla sa kućom. Na brežuljku smo stavili skije, ali dok sam ih namještao, popuze mi se noga i ja se otkoturam jedno pet-šest metara. Na sreću se uhvatim jednog stabla i tako se u zadnji čas spasim, jer ispod mene bijaše dubina preko 100 metara. Na skijama smo produžili lagano dalje do jednog sedla između Orjena i Borovika, gdje smo opet skinuli skije i gledali divnu zimsku prirodu na zapad i sjever. Ostalo nam je još od prilike 200 metara do vrha i to je bilo najteže. Trebali smo dobra 2 i po sata do gore praveći stalno stepenice u zaleđenom snijegu. Napokon smo stigli na vrh, koji je bio sav pokriven snijegom. Tu smo sjeli i gledali na sve strane. U daljini je

Sniježnica na kojoj nije bilo ni malo snijega, desno od nje konavosko polje pokriveno vodom, a preko njega se divno zrcalilo more i sjalo od sunca. Na jugu je Subra sa svojim okomitim stijenama i sniježnom kupolom, lijevo Goliševac sa dva strma vrha, koji izgledaju kao piramide. Ispod njih leži sedlo od valovitih dolina, puno snijega, a mala naša kuća jedva viri iz njega. Sunce je isprva stalno sijalo, ali se je sada naoblačilo, pa smo obukli košulje i počeli se spuštati natrag, polako jer je zaleđeno. Zatim smo se skijali bez skija, jer je jako strmo i puzljivo. Na Boroviku smo opet stavili skije i u lijepim serpentinama spustili se u sedlo. U kući smo našli g. Havelku i Velimira Ercegovića. Tu smo skupa objedovali i poslije se skijali sve do 4 i pô sata. Istim putem kojim smo i došli vratismo se skoro leteći do Vrbanja...

Vrijeme je bilo divno, samo je na vrhu bilo oblačno. Pocrnili smo i strah nas je da se ne ogulimo. Snijež je u jutro bio zaleđen ali se je kasnije otopio, pa je bio dobar za vježbanje.

Nedjelja, 25. III. 1934.

Izlet na Orjen na tri dana

Niko nije htio da ide na Orjen pa se ni za luksuzni auto nije bilo skupilo izletnika. Tonko Bibica i ja dogovorili smo se da idemo. Obukao sam se, ručao u hitnji, i otišao na autobus. U to je i Tonko došao pa smo do brzo krenuli. Vrijeme je divno, na Pilama se čeljad šetaju u bijelim odijelima. Po takovom danu mi odosmo na skijanje preko Cavtata i Grude. U Cavtatu izgleda kao usred ljeta. U 1 sat i četvrt već smo u Grudi. Tu smo se malo odmarali a onda pođosmo za Vrbanje. Usput smo sreli jednog žandara iz Vrbanja na konju, koji nam je pomogao nositi stvari. Penjali smo se polako, sunce je peklo tako, da smo se brzo oznojili. Po putu susretnemo mnogo svijeta koji je išao u Mrcine i u Grab nekom popu Spaiću, koji je liječio narod. Razgovarajući došli smo u Mrcine, gdje smo se odmorili. Dok smo jeli, okupilo se je cijelo selo oko nas. Produžismo put sa nekim seljacima iz Careva Laza, koji su nam pričali kako tamo i kod njih ima puno snijega. Kod glavne kratice od raskrsnice Graba odmorismo se i sačekasmo žandara. Teškom mukom ispesmo se do vrha, pa polagano dalje do Vrbanja, gdje smo stigli u 6 sati. Večerasmo i u 10 sati legosmo.

Ponedjeljak, 26. III. 1934.

Na Orjenskom sedlu

Ustavši rano, uredismo se, te u 8 sati krenusmo na Orjensku lokvu. Išli smo brzo i zaustavili tek na prvome mostu. Sunce je jako peklo i bilo je vrlo tiho. Tu smo dosta dugo ostali i vježbali razne

figure. Poslije ručka krenusmo prema planinarskoj kući. Ona je bila skoro cijela pokrivena snijegom, samo joj je krov virio. Dosta smo se skijali po dolinama, a zatim smo otišli na Goliševac, koji je strm, pa smo se polagano uspinjali. Pod vrhom smo digli skije i nosili ih u ruci do vrha. Vrh je divan, sav je šiljast kako je vjetar snijeg nanosio. Pošto je vazduh bio čist, imali smo divan pogled sve do Korčule i Pelješca na istok, na sjever i istok Volujak, Maglić, Durmitor i Prokletije, prema jugu beskrajno more do Bara i Ulcinja. Oko nas divne planine kao Subra, Prasa, Orjen, Vučji Zub itd. Kad smo se svega toga nauživali, siđosmo u jednoj divnoj vožnji u serpentinama sve do dna Orjenske Lokve. Vraćasmo se još dvaput do kuće i spuštasmo se doli, a zatim se spustismo divno sa strane Goliševca u dolinu pa na Begovu muljiku, te odatle na most u brznoj vožnji. Na mostu je bio već mrak, te je u šumi bilo tamno. Vozili smo se na skijama do posljednje kratice, dokle je bilo snijega. U 7 i pô sati bili smo u Vrbanju. Nikad se nismo ovako proveli. Pocrnili smo i Tonku su leđa malo izgorila.

Utorak, 27. III. 1934.

Povratak u Grudu

Opet smo otišli na Sedlo. Vrijeme je lijepo, pa smo očekivali da ćemo i danas lijepo proći. Namazali smo se dobro Desitinom da ne izgorimo. Na Lokvi smo se skijali do 12 sati, ali slabije, jer smo bili umorni od juče. Htjeli smo otići do Crkvice i sutra se vratiti. U to se počelo nebo navlačiti gustim oblacima i magla se peti u Lokvu. Prestrašili smo se od kiše i u 4 sata odlučili na povratak u Vrbanje. Brzo se spustismo i oko 5 sati otidosmo sa Vrbanja put Grude. Išli smo što smo mogli brže i bez odmora, po mraku, — stigosmo u Grudu.

Vrijeme je sutra bilo opet lijepo. Razvedrilo se, te nam je bilo žao što smo otišli iz Vrbanja.

Dubrovački planinari na Durmitoru

Dr. Đuro Orlić

Kad je cesta od Šavnika do Žabljaka godine 1934 bila predana saobraćaju sakupismo bez muke veće društvo za izlet na Durmitor. Cijeli je put do Durmitora turistički veoma interesantan. Ističem Lastvu i Klobuk kod Trebinja. No najinteresantnije je spuštanje u šavničku kotlinu niz šumovitu planinu *V o j n i k*, gdje zapanjuje romantična divljina. Pred oči izlaze gotovo okomito odsječene stijene durmitorskog masiva u svima bojama, iznad kojih se u oblacima gube vrhunci, koje smo već malo prije gledali sa zloglasne *K r n o v e*. Tu

su najstrašnije mećave u Crnoj Gori, jer se cesta uspinje do 1571 metara da se kasnije spusti u Šavnik na 867 metara. Iz Šavnika se penjemo uz *Lvicu* planinu na *Drobnjačka jezera* sa zelenim košanicama. Najednom nam pred očima puće ravnica a s lijeva se ukazaše prvi bregovi *Durmitora*. Dojam je veoma jak. Bregovi izgledaju kao da ih je neko tu poredao jedan do drugog. Najprije nam udara u oči *Sedlo* sa svoja dva vrha (2228 m). Rekao bih kao da je neka fantastična déva dospjela od nekud na ove livade. Prema njoj ostaju *Lomni dolovi*, kao neka zapreka od ostrica i koplja, koja treba da joj zaustavi put.

No auto i suviše prebrzo juri, da bismo mogli stvarati dalja upoređenja. Prolazimo mimo *Stožinu* pa pored *Šljemena* (2458 m). Prema nama je zakročio *Savin kuk* (2251 m). Njegov se izbočeni vrh ističe. Napokon nas začudi i razveseli *Žabljak* sa svojim drvenim kućicama i strmim krovovima. Iako je već sumrak, možemo u daljini nazrijeti čitav masiv *Durmitora* sa *Bobotovim kukom* (2522 m) po sredini. Ispod njega na *Valovitom dolu* odbljeskuje snijeg i ako smo u sredini jula. S lijeva ostaje *Minin bogaz* oštrog vrha a s desne *Soje* pa nešto niže *Oblagreda*. Sasvim na desno ističe se *Crljenagreda* sa vertikalno odsječenom stijenom. Zaista je veličanstven pogled na ove planine čiji vrhunci u obliku kula i tvrđavica strše u nebo. Ispod njih je vječiti snijeg s duboko dolje tamnozelene šume.

Konačimo neki u Hotelu »Durmitor« a neki kod seljaka. Ustadosmo rano, željni da što duže uživamo ljepotu ovih visina. Polako se razdanjuje, a nad *Crnim jezerom*, pored koga prolazimo *Mlinskom cestom*, razvlače se maglice. Put nas vodi kroz gustu i lijepu šumicu dosta strmo ali mi, puni volje, dobro odmićemo. Kad se šuma po negdje prorijedi, zastanemo i gledamo ispod nas *Crno jezero*. Poslije sata i po hoda dolazimo na *Sokin do*, sa jezerom u dubini. Tu preko klanca gledamo veličanstvene raznovrsne oblike *Medvjeda*. Prolazimo kroz *Indine dolove*, gdje je teren nešto ugodniji, te poslije dva sata hoda stižemo na katun *Lokvice*. Tu se po prvi put dulje odmaramo i krijepimo skorupom i mlijekom rashlađenim snijegom. Iz *Lokvice* dolazi najteži dio puta preko *Prli* i *Ramena* ispod *Čvorova bogaza*. Usput činimo malu digresiju i po strmom se putu penjemo do *Ledene pećine* ispod *Obleglavice*. Tu se ispod litice napravio ovelik otvor sa lakim spustom. Ulazimo gazeći vječiti snijeg; na protivnoj strani se napravile veličanstvene forme od leda. Po sredini je veliki naslonjač okružen sa svih strana ledenim svijećama kao u nekoj začaranoj crkvi.

Najveći dio družine, nenaviknut na ovako teške ture, već je bio iscrpio svoje snage, naročito djeca i gospode. Tako se samo troje nas

upućuje preko Biljegova sve do Valovit dola, najvišeg dola na Durmitoru. Tu je nabacano bezbroj kamenja što veoma otežava hod te smo veseli kad se hvatamo velike plohe vječitog snijega, po kojoj se lakše ide. Odatle se uputismo na lijevo prema potpuno vertikalnoj stijeni, ispod koje je izvor hladne vode. Tu smo već neposredno ispod Bobotova kuka pa se po drugi put odmaramo. Potom dolazimo uz strmi obronak na Lučinu previju gdje je, kaže se, neki lovac Luka prespavao i sutra u zoru na tom mjestu ubio divokozu. Ta nas priča našeg vodiča malo zanima na ovom mjestu, jer smo se tako reći pretvorili u oko. Na zapad i jugozapad preko tog sedla, zapanjiše nas vrhunci s najraznovrsnijim oblicima. Ispod nas brijeg sa 8 gotovo jednakih, oštih vrhova. To su Zupci, ispod njih Obručine, neki okrugao brijeg koji se spušta dolje u Dobri do, a vas je kao omotan raznobojnim pašovima. Preko njih se vide vrhovi Sedla kojima smo se sinoć pri dolasku toliko divili. S njima izgleda kao vezana šuplja greda ispod koje je Pošćansko jezero. Ove načičkane brežove kao da potiskuje planina Ranišava kao neka velika poluga. Preko Dobrog dola nabraja nam i pokazuje vodič ostale dolove i brežove iza kojih se opet vidi novi niz daljih brežova. Zalazimo na zapadno podnožje kuka i sad tek razumijemo zašto je Durmitor jedan od planinskih kraljeva. Ispod nas se otvorio neizmjerni ponor. Jezivo je u nj gledati, jezivo i divno. To je Skrčak dolina, oko 1000 metara ispod nas. S Lovćena nema ovako jezovitih pogleda. Oko ove bezdani su poređani najljepši brežovi Durmitora. Na lijevo ostaju Šareni pašovi kao neka ogromna šarena školjka, a ravno preko doline Prutaš (2400 m) sličan ogromnom savardaku (tako ovdje zovu pastirske kolibe strmih krovova). Sliku upotpunjuju dva planinska oka na dnu doline: To su Veliko i Malo škrčko jezero. U daljini se čuje valjanje kamenja. »Divlja koza«, kaže naš veseli vodič Radovan, koji je cijeli put prepjevao »oj devojko, mило janje moje«. Penjemo se veoma oprezno, služimo se više puta i rukama i za dvadesetak minuta eto nas na 2522 metra nad Dubrovnikom, na vrhu Durmitora. Nalazimo ostatke od gromova srušene piramide, na nekim kamenima su ispisana imena, a naš vodič kaže, da negdje pod kamenom ima i knjiga gdje rijetki posjetioci zapisuju svoja imena. Pogled nam se ni ovdje ne odvaja od škrke-vrtoglave i divnih brežova oko nje. Drug Ljubo kaže: »Ovo je priroda priredila izložbu svojih najljepših djela«.

Od Dubrovnika do Golubova kamena

M. Kusijanović

(Planinarska šetnja)

Za ovaj je izlet ročište i čekalište veliki rezervoar na Konalu, kao raskršnici za put na Bosanku, brdo Srđ i put Konalom u Rijeku. Odatle je vrlo lijep pogled na grad Dubrovnik, koji opasan drevnim zidinama ljubomorno čuva svoju dušu, da je otkrije samo onima, koji ga vole, cijene i razumiju njegovu vjekovnu borbu za slobodu. Tvrđava Minčeta, sa obrisima Anđeoske tvrđave u Rimu, visoko se diže nad gradom, kojemu je nekada bila branič s kopna. U današnja vremena rika topova sa Minčete budi uspavani Dubrovnik samo na dan Sv. Vlaha (3 februara). Otok Lokrum, spasilac Rikarda Lavljeg srca, opružio se pred gradom da ga brani od valova uzburkane pučine, da bi se umanjenom jačinom obarali na gradske hridi. Tamo na jugu vidi se Cavtat, nekadašnji Epidaur, koji leži na vratima Konavala i Župe, kao centar južne Dubrovačke rivijere. Krajnja tvrđava Bokar na granici kopna i mora, nekad tvrda tamnica, gleda prema tvrđavi Lovri-jenac, na rtu nazvanu od Mlečana Malapaga (Zla plata) zbog neuspjelog pokušaja da oni tu sagrade svoju tvrđavu. Koliko god je prostor grada skučen, ipak se negdje između kuća zazeleni naranča, bor i čempres, a u blizini su grada i dva šetališta, dvije zelene glavice borove šume: Ilijina glavica i Gradac.

Dubrovčani su imali razvijenu industriju sukna, pa su se morali pobrinuti za vodu. Tako sagradiše 1428 god. vodovod sve do Šumeta. Taj vodovod, zvan danas Kono, predstavlja vrlo lijepo šetalište. Tom stazom pođu često i planinari. S jedne i druge strane ostaju kuće sa vrtovima u kojima se goji južno voće i cvijeće. Kad se skrene na zapad pogled padne na poluotok Lapad i dubrovačke otoke. Gospa od Milosrđa i Gorica sv. Vlaha sjećaju nas na nekad veliku i slavnu dubrovačku mornaricu. Tuda prolazeći brodovi topovskom su vatrom pozdravljali rodni kraj. Tu je i mali brežuljak Montovjerna s kog pogled prelazi na grušku luku punu brodova i života. Tamo je skriven u čempresima i sv. Mihajlo, koji krije groblje dubrovačke vlastele. Dva brda, Petka velika i Mala zatvaraju Lapad i potsjećaju na toliko uspona na njihove vrhove, odakle se promatra pučina sinjega mora, a preko Babina Kuka dubrovačko more između obale i dubrovačkih otoka. Još ponegdje strše ruševine popaljenih dvoraca, posljedice nemira pri padu dubrovačke republike. U slabom skladu s tim ruševinama stoje mnoge moderne vile koje se dižu na sve strane i u Lapadu i u Gružu, u kojemu su nekad stajala dubrovačka brodogradilišta.

Danas tu parobrodi i željeznice donose i odnose raznu robu, drvo, ugljen, rude itd. Pred gruškom je lukom kao straža mali otok Daksa

a iza njega dubrovački otoci: Koločep, Lopud, Šipan i Mljet, svi zajedjeveni zelenilom a obrubljeni lijepim uvalama i plažama.

Kad se u toj šetnji dode do Nunciјate, otvara se pogledu Rijeka, staro dubrovačko ribarište i vlastelinsko plandovalište i ljetovalіšte. Zaokružena brdima Vranovićima, zaštićena od јugovine, bila je u ljetno doba vrlo pogodna za zabavu i razonodu. Prvo dolazi Batahovina, gdje su vile Kaboga i Stajy (narod kaže Stanić, Stajić a ne kako neki hoće Stojković) pa malo dalje, nasuprot Mokošici Sustjepan nazvan po crkvi posvećenoј sv. Stjepanu a po bosanskom kralju Stjepanu koji je Rijeku darovao Dubrovčanima. Tamo dolje uz Rijeku ide i lijep kolni put, ali planinar koji voli svežinu brda, radije ostaje na Konalu, sa kog kao da se na krilima leti nad sve ubave položaje i mjesta. Iza Sustjepana prolazimo iznad depoa Anglo-petrol i nove obale i »gaja« do Mihana tj. do iznad one ljuti koja se nadvisila nad putem i morem. Odmah zatim dolazi borova šuma nad selom Čajkovićima. Ovo dobro odговara drugoj strani Rijeke, koja je zaodjenuta do polovine brda Vranovića gustim maslinjacima. Sad smo već na mjestu gdje se Rijeka sužuje u mali i uski kanal kod vile danas Kristović negda Sorgo Lukari sa lijepim vrtom i franjevačkim manastіrom kod sela Rožata s druge strane. Naročito se ističu stepenice vile *Kristović, veoma udobne i široke, koje sižu sve do mora*. Tu je i ribnjak sa lijepim parkom. U vili ima starih fresaka. Kaže se da je tu potpisano primirje poslije bitke kod Lepanta. Nad vilom u šumi je stara crkva, i arena gdje se u stara vremena raspravljalo i sudilo po narodnom sudu.

Kono se sada udaljuje od korita Rijeke, koja tu kod izvora zimi šumi i buči i pravi jednim rukavom otok Blato obraslo ševарom. Pred nama je šumetska dolina koja se anfiteatralno drži brdskog vijenca, a sva je obrađena rukom marljiva seljaka. Željeznica, penjući se prema Brgatu siječe Kono, koji dalje vodi do starih izvora iz doba republike. Prečice kroz sela polаgаno se penjemo do Golubovа k a m e n a, koji nad izvorom rijeke stoji kao u letu u visini od 380 metara, dok Rijeka ostaje na razini morskoј. Uspon je u posljednjih 100 metara veoma tegotan, planinar se često mora i rukama služiti pri usponu. Tu pod planinom kroz brdo prolazi obilata količina vode ponornice iz Trebišnjice, ali se ne može razviti, jer je odmah presječe more. Ipak se njena snaga iskoristila za mlіnove i tvornicu leda.

Prekrasna panorama, koja nam se sa vrha Golubova kamena ukazuje, nagrađuje nas za umor i znoj planinara. Ispod nas bezdan sa izvorom i Rijekom, koju posmatramo u svima detaljima. Prema nama Srđ sa tvrđavom a iza nas, pored dobro poznate Vlastice penje se u nebo veličanstvena Bjelašnica nad Popovim poljem. Prema njoj se upućuju planinari kad su dovoljno nasitili oči divnim prizorima, te

dobro poznatom stazom kreću preko granice stare republike na stanicu Uskoplje, da se željeznicom vrata. Usput gledaju kud su jutros prošli i promatraju iz daljine izvor Rijeke iz koga voda vri i prelijeva se preko brane, te put koji vodi gvozdenim mostom preko samog izvora. Na povratku sjećaju se i drugih uspona u okolini Rijeke, na teški uspon do Viline kuće iznad samog izvora, na vrh ne malo sasma vertikalne stijene. Ali se i drugim putem može oprezno spustiti prema izvoru pa onda autobusom, ostavljajući sa lijeve strane Čempresatu i Tenturiju, otići u Gruž.

Jedan opis Kotorskog zaliva iz XVI. vijeka

od Ivana Bone de Boliris, plemića kotorskog

Ilirske muze, koje boravite u svetinjama starog Kotora, koje prebivate u vodama i pašnjacima vрмаčkim i u udaljenim dolinama, neka mi vaša milost dopusti opisati položaj zavičaja i okolice visoke gore iznad njega, zavojite obale i luke. Ujedno, da opišem i samo more, koje dugom stazom susreće vjetrove i naskoro se spaja s pustim Jadranom. Neka mi je dopušteno, boginje, da vas provedem preko stijena, preko samih kukova, šupljih pećina i strašnih osama Lovćen-planine sa vrhovima koji se bijele od snijega i gdje puta nema. Želim ih mladenačkom smjelošću istražiti.

U velikoj je samoći zaliv, gdje Jadran prodire prema istoku i plače ilirske obale, zaliv po ljepoti daleko nad svima ostalim, a ime mu je kotorski. Tu se na samom ulazu dižu na lijevo sprijeda hridine grada, koji je nekad, zbog nesklone sudbine, osnovao Herceg a novi grad nazvao po svom imenu. Jao, kolike je vojske i koliko bitaka vidio taj grad! Kakvih li je poraza nekad nanosio Ilir Turcima a kakvih oni njemu! A vidio je i hispanske kohorte i onda kad je odavle, s vlastitih obala, Muhamed protjerao Hercega i onda kad su poslije dugog vremena Turčina natjerali u bijeg Cesar i Mlečići pa i onda kad je Hajredin Barbarosa potjerao hispan-ske čete i gradu opet nametnuo otomanske zastave. Odavle se u prvom redu i u ne dugoj crti dižu tamna brda, osmjehuju se veseli pašnjaci, koje lemeš turskog pluga ore. Tu Borej zveči svojim divljim oružjem. Tu je rijeka Rizon (Slap Sopot), a ima i kula istim imenom nazvana. Ona čuva tragove velikog grada, po kom su naši preci nazvali nekoć cijeli zaliv. To je nekada bila prijestolnica Teute, kojoj tu zla sudba ugrabi Agrona i svaka je tada sreća napusti. Malo dalje dižu se iz mora dvije stijene, jednu štiti Majka djeвица a drugu Vitez na konju s jakim kopljem (otočići: Gospa od Škrpjela i Sv. Đurađ). Tačno prema njima diže se pomorsko mjesto Perast, koje izabra podnožje brda i gorske stijene za svoje sjedište na obali. Njemu na sjever ostaje Risan a na jugoistok visoka brda ispod kojih se spaja sa poljima u Ljutoj i njivama u Dobroti.

Tako izgleda na lijevoj strani kotorskog zaliva. Opisasmo mjesta i luke. Na desnoj pak strani sjedi kamenito i kršno brdo Luštica i pruža se prema istoku, gdje se bez prekida nižu sjenoviti visoki vrhunci neprekidnog bila, koje zovu cereunskim, jer se toliko puta upalilo od groma. Iza njega se usjeca zavojita dolina i rav-nica kotorska i otvoreno polje. A na istok ovoga gleda Župa na daleko čuvena radi buntovnika, jer joj na jug ostaje Vrmac, lovcom ovjenčano najviše brdo u sredini zaliva te u pravoj liniji nadvisuje brda s lijeve strane a mornarima ostavlja



Foto: Barbieri

POGLED SA SUBRE NA ZUBAČKE PLANINE I VRBANJSKO POLJE



Foto: Kap. Pany

MOKRI DO ISPOD SUBRE

samo tijesan prolaz u otvoreno more. Na zapadu preko morske uvale ostaje Luštica, a u moru otok (Stradioti), gdje četa konjanika čuva stražu i brani polje od neprijatelja.

Na drugoj strani, gdje šuplje brdo dotiče plave talase pružaju se ravno prema jugu kamenite puste stijene sa Lovćena i zatvaraju polje. Tu stoje dvije jednake male kapelice Majke Hrista, od kojih jedna gleda u luku, Perast, Vrmac i njive koje su Perastu najbliže (Trojica). Tu se otvara polje prema Kotoru na domak Kotoru, koji se odmah tu širi prema ugnutim zavojima. Vidi se morska pučina i neprekidni niz brda pa s ove i s one strane krive obale, koje tako leže da ne možeš odmah vidjeti čitav grad. Najprije ugledaš kulu, koja se diže na vrhu brda, s koje se na daljinu daje gradu znak o došljacima. Oklijevamo, kad ugledamo cijeli grad i kad nam više nema nikakvih preprijevka te možeš da vidiš i gradske zidine i kuće i krovove kuća.

Po zapisu F. S. Razzi 1589 Ascrivi 6. Aprilis slobodno preveo s latinskog I. B.

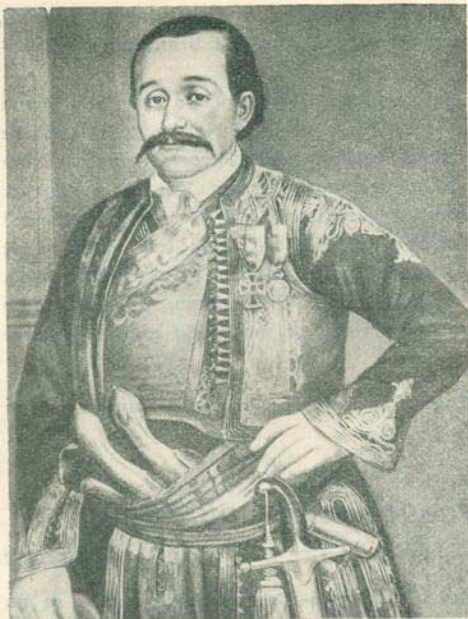
Luka Vukalović – hercegovački vojvoda

V. Čorović

U staroj porodici Vukalovića u zubačkom selu Bogojevićima rodilo se na Lučin dan 1823 godine jedno muško dijete, koje je sredinom devetnaestog vijeka postalo centralna ličnost u historiji Hercegovine. Mladi Luka Lukov nije ostao u svom ubogom selu, da se bavi stočarstvom, nego je otišao u Novi da izuču puškarski zanat i da se kao po nekom predodređenju ili jačem nagonu iz rana prijatelji s oružjem. Tu je stekao potrebno majstorsko znanje i izvjestan ugled.

Kad je 1852 godine pod uticajem kneza Danila i zbog turske netaktičnosti prilikom razoružavanje naših ljudi došlo do ustanka u jugoistočnoj Hercegovini, Vukalović je iz Novog prešao u ovaj zubački kraj i odmah se pridružio ustanku. I ako mlad on je brzo izbio u prve redove i istakao se hrabrošću i aktivnošću. Krstario je ne samo po trebinjskoj oblasti, koja se sva zapalila, nego i po Popovu i sve do Ljubinja i Bileća. Na Cetinju su ga odmah zapazili i počeli mu obraćati naročitu pažnju. Po svršenom ratovanju između Turske i Crne Gore 1853 godine on je ostao kao jedan od narodnih vođa u zubačkoj sredini da vodi u svom kraju skoro neosporno glavnu riječ. Na pariškom kongresu 1856 turski je predstavnik naročito polagao na to da se uzme do znanja: kako Turska Crnu Goru ne smatra kao zasebnu državu nego kao dio svog područja. To je kneza Danila naročito uvrijedilo. Negirala se ne samo njegova vladalačka ličnost nego i cijela dugogodišnja borba Crne Gore. I on je brz na odluci riješio, da na djelu pokaže kako Crna Gora shvaća svoj odnos prema Porti i kako odgovara na takve tvrdnje. Već krajem jeseni 1857 po njegovoj želji Vukalović je u manastiru Duzima krenuo novi ustanak i to s mnogo uspjeha. Na njegov poziv odazvala su se ne samo trebinjska plemena, nego i ona duž cijele granice istočne Hercegovine. Borbe su vođene s puno uspjeha i kranisane su s velikom pobjedom crnogorske vojske i hercegovačkih ustanika na Grahovu 1858. Na predlog cara Napoleona III, velike sile su uzele potom crnogorsko-turski spor u svoje ruke i izvele razgraničenje Crne Gore priznavši joj tako i pravno postojanje kao posebne političko-državne jedinice. U tom uspjehu bilo je i Vukalovićeva udjela i to ne malog. Hercegovački vojvoda stekao je visok glas i bio je jedna od najmilijih lica kneza Danila.

O njemu se govorilo po cijeloj Evropi. Svi nacionalni revolucionari toga vremena čak su i računali s njim. Među mađarskim emigrantima u Italiji u vezi sa



Luka Vukalović, hercegovački
vojvoda (po portretu)

Garibaldijem ozbiljno se pripremala akcija da se prebaci jedan dio njihovih ljudi preko mora u Hercegovinu i Dalmaciju pa da otud zapale Tursku i Austriju. Vukalović je imao da bude jedan od glavnih vođa. Za vrijeme francusko-talijanske borbe protiv Austrije 1859. godine to se nije dalo ostvariti, ali je akcija razvijana i dalje. Godine 1861. digao je Vukalović novi ustanak, koji je prihvatila i pomagala Crna Gora, a izvjesni strani revolucionari samo ne ni približno u onoj mjeri, kako se nekad zamišljalo. Političke prilike u Evropi nisu bile ni malo pogodne za takvu radnju. Crna Gora je zbog pomaganja ustanka bila optužena od Turske, koja joj je poslije izvjesnog vremena oglasila i rat. U tom ratu Crna Gora je rdavo prošla i morala je moliti za mir. Vukalović se zbog sukoba sa vojvodom Mirkom (ocem kneza Nikole) povukao iz saradnje i izazvao cijepanje snaga i izvjesnu pometenost među borcima. To je bila njegova tragika. Ma kakva da je bila uvreda, koja mu je bila nanesena on je imao i morao da ostane na strani onih, koji su se borili za slobodu. Poslije crnogorske kapitulacije on je sklopio dosta povoljan sporazum s Turcima i dobio je dosta povlastica za jugoistočnu Hercegovinu, ali nije mogao da povrati stari ugled. Crna Gora je protiv njega istakla gatačkog vojvodu Bogdana Zimonjića a i Hercegovci su mu zamjerali zbog ranije pasivnosti i nove saradnje s Turcima. On je bio čestit čovjek ali nprasad i ličan i nimalo dorastao da se bori sa spletkama i podmetnjima, koje su protivnici obilato iskorišćavali protiv njega. Da se opravi, on je 1864. godine pokušao novi ustanak ali nije imao uspjeha.

Onemogućen poslije toga i kod Crnogoraca i kod Turaka, on je 1865. godine otišao u Srbiju. Iz obzira prema knezu Nikoli srpska vlada ga nije primila onako, kako je on očekivao. Razočaran otišao je potom u Rusiju. Tamo je živio i umro u Saltacki 6. jula 1873. sa nepunih 50 godina. Dvije godine potom njegova Hercegovina počela je novu borbu, koja je kako se zna donijela sasvim drugčije rezultate od onih koje su ustanici predviđali. U toj borbi igrao je izvjesnu ulogu Vukalovićev sekretar i drug Mičo Ljubibratić, ali taj nije imao ni autoriteta ni značaja svog nesretnog prijatelja.

U trebinjskoj oblasti Vukalović je najznačajnija ličnost cijelog XIX. vijeka.

Putovanje poslanika dubrovačke republike kroz bosanske i hercegovačke planine

Dubrovčani su se, da sačuvaju političku slobodu od Mlečića, stavili pod zaštitu polumjeseca. Turska im je bila neposredni susjed, za nepuni sat hoda dolazilo se iz Dubrovnika na njenu granicu. Za ovaj protektorat plaćali su Visokoj porti danak, koji je naročito poslanstvo svaki put nosilo sa raznim drugim darovima u Carigrad.

Sačuvano je više zapisaka i dnevnika dubrovačkih poslanika o tim putovanjima. Mi se ovdje služimo dnevnicima izvanrednog poslanika republike dubrovačke, Marina Marojice Kaboge, iz god. 1706 i 1707, te poslanika Ivana Kaboge iz god. 1792, oba pisana na talijanskom jeziku. Ta putovanja (na konju) trajala su više od dva mjeseca, a putovalo se Hercegovinom i Bosnom, zatim preko Novog Pazara, Kosova polja, Skoplja, Kumanova i Jedrena u Carigrad.

Neobično nas se doimlju tačni opisi tih putovanja iz mjesta u mjesto, preko bregova, rijeka i planina danas u doba željeznica, automobila i aeroplana. Ova su putovanja više nalik na naša današnja planinarenja nego na savremena putovanja, i to radi polaganog napredovanja te raznih tegoba i zapreka na putu.

Pošto poslanici prime nalog od kneza i Malog vijeća, po posebnom ceremonijalu otišli bi odjeveni u divansko odijelo postavljeno kožuhom, a ispraćeni od naroda, najprije na Ploče. Tu bi se zadržali osam dana i oprostili se od prijatelja i znanaca. Dan prije odlaska primili bi od rizničara novce za danak u zapečaćenom kovčegu i razne poklone od srebra, kadife i baršuna za carigradski dvor. Marin Kaboga spominje u svom dnevniku, da je primio 14.000 dukata. Sa većom pratnjom, kao i sa trgovcima koji su trgovali s Turskom, krenuli bi poslanici preko Brgata na tursku granicu. Sa Brgata nastavili bi put po »mortarima«, tako nazvanim putem jer je bio izdubljen u kamenu od konjskih kopita u obliku mužara (mortara). Preko Slanog (danas Staro Slano) u Popovu hodali su brijevom (a ne današnjim putem uz polje) u Ljubinje.

Prije puta u Carigrad poslanici su koji put morali da se prijave velikom veziru, koji je stolovao nekad u Sarajevu, a nekad u Travniku.

Za Travnik putovali bi preko Stoca (prema dnevniku Marina Kaboge), a zatim bi prešli rijeku Bregavu, mnoge brežuljke i planine i mnoga pusta mjesta do Mostara. Oдавle su jašili poljem, te preko planine Porima, a zatim preko brda Lipeta na koje su se penjali velikom mukom, kako se to u dnevniku naročito naglašava. Na Lipetu se spominje šuma i lijepo jezero, a do Borova hana krševito brdo i borova šuma. Dnevno su obično putovali oko sedam do osam sati, a konačili bi po hanovima, pod šatorima, kod begova ili aga. Kod Konjica prelazili su u Bosnu, pa preko Ivan planine na blizu 1000 metara visine, spustili bi se u han Tarčin, a idućeg dana u Kiseljak. Oдавle su putovali ravnicom, gazeći nekoliko puta rijeku Fojnicu do Busovače, i tako stigli u Travnik. Pošto su se poklonili bosanskom veziru i odmorili, prolazili su preko Sarajeva, pa uz Miljacku stigli na Pale.

Iz dnevnika Ivana Kaboge od 11 maja 1792 iznosimo: »Poslije osrednog penjanja, stigavši k maloj utvrdi, rečenoj Isardžik, pridružile nam se prve straže, koje su nas, mijenjajući se od mjesta do mjesta uvijek pratile u većem ili manjem broju do Plodiva. Prevalivši veliku planinu, pa pregazivši duboku ali u svojoj strahoti lijepu dolinu, padosmo na konak u han u Miloševu Dolu, pustu mjestu, iza pet ura putovanja. Za spomenutu utvrdu Isardžik govore, da je rodno mjesto Sulejman-paše, koji se iz skromnog porijekla pope do položaja

velikog vezira. Posvadiвши se sa ocem, pobježe Sulejman od kuće. Putem susretne dubrovačke poslanike, među kojima je bio i mlađi plemić Marojica Kaboga. Pridruživši im se, služio ih je dobro kao djetić do glavnoga grada (Carigrada), a osobito ga zavoli plemić Marojica. Iza kako se poslanici vrate u Dubrovnik, s vremenom se Marojica Kaboga posvadi sa svčjim ujakom, tadašnjim knezom republike i ubije ga za vrijeme obavljanja službe pod svodom kneževskog dvora. Zatvoren u tamnicu, ostale u njoj do velikog potresa, koji je porušio Dubrovnik, a zatim je oslobođen i određen za poslanika na Porti. Tamo se opet nađe sa Sulejmanom, koji je međutim bio ustoličen za velikog vezira. Sulejman ga prepozna kao svog starog prijatelja i dobročinca, počasti ga puno i daruje, te mu udijeli sve tražene milosti.

Kada poslanici nisu trebali da idu preko Travnika, odabirali su kraći put, kako to opisuje u svom dnevniku Marin Marojice Kaboga od god. 1706. do 1707. Njegov dnevnik pun je historijskih šara i doživljava sve od Dubrovnika pa do Carigrada, sa opisom njihovih prijema kod sultana i raznih poslanika.

Tako opisuje Kaboga, da im se već prvog dana dogodila nezgoda na same četiri milje udaljenosti prema Brgatu. Popucalo im je uže na sagu, koji su nosili, pa se zajedno sa baršunom i ostalim darovima, skotrljao niz brdo sve do sv. Jakova. Poslanici su putovali preko Brgata, Slanog u Popovom, Ljubinja i Dabra. Poslanike Marina Kabogu i Đona A. Restia (Rastića) pratili su na putu do Carigrada osim druge pratnje još i liječnik i kapelan, pa ih u Dabru zamoli jedan slijepac od 90 godina da mu izliječe vid i obeća im za nagradu posuditi svoga konja sve do Plevlja. Oni se našale, dadu mu vode s izvora i ulja od ružmarina obećavši mu da će pogledati, ako ga lijek ujede!

Zanimljivo je pratiti poslanike i po mjestima i po vremenu, jer je u dnevniku zabilježeno po koliko su sati dnevno putovali.

U Nevesinju bili su kod Ibrahimbaše Solakovića, koji ih je sjajno ugostio. U selu Bratačima razapeli su šatore radi noćenja. Na planini Morinu, piše Kaboga, bijaše vrlo hladno i ako je bio 20. jula, da su im dobro došli i kožusi i kabanice! U Ulogu su također prespavali pod šatorima, a iz Neretve su im donijeli mnogo pastrva. Iz Uloga su stigli u Jelačac u Zagorju, a oдавle za sedam sati jašenja u Čitluk Kurbega Čengića. Marin Kaboga kaže doslovno: »To je onaj Čengiće, koga toliko spominju naše pjesme«. »Na Čengiće dvore«. — dalje kaže Kaboga — »bilo je hladno, kao u Dubrovniku zimi«. Spominje još odgovor jednog starog dubrovačkog poslanika, koga je jedan Čengiće pitao kako mu se tu sviđa: »Ta je planina lijepa i zgodna za pašu šest mjeseci ljeti, ali kroz drugih šest mjeseci nije ni za ljude ni za živine.«

Oдавle su prešli Bistricu, preko koje je most bio razvaljen, pa su morali prelaziti uz životnu opasnost. I na Drini su most našli porušen, te su se prevezli ladom.

U Foči su doživjeli ovu zanimivu zgodu: Kadija im je najprije obećao petnaestoricu vojnika za pratnju na putu, ali poslije im te ne htjede dati, jer da tobože nemaju carske zapovjedi za putovanje. Nato poslanici dojahše u dvor, donijevši kovčez sa dukatima (Kaboga zove taj kovčez »akčionica«), koji ostave kadiji i otputuju. Kadija zbunjen, sazove vijeće hodža. Jedan od njih htjede prekinuti pečat, da vide što je u akčionici ali se drugi preplaše, pozovu natrag poslanike, koji su se bili već udaljili na dva sata udaljenosti, te im dadu kovčez i stražu. Jedan od kadija pritom uzvikne: »Ovaj put nam zasoliše Dubrovčani!«. Poslanstvo je krenulo dalje preko Sjenice i Novog Pazara, gdje je nekad bila dubrovačka kolonija. Iz Bosne dođu u pokrajinu nazvanu Rumelija, gdje im se kod Zvečana svojevrijedno pridruže straže radi pojave razbojnika. Zatim prođu

Ibar i preko Mitrovice dođu na Kosovo. Tu su vidjeli i crkvu u kojoj vele da je ukopan Miloš Kobilić. Odatle malo dalje grob je Murata II. Iz Prištine dođu kroz Kačanik u Skoplje. Toga je dana 150 razbojnika vrebalo na njih na redovnom putu, koji su oni međutim oprezno obišli. Iz Skoplja dođu u Kumanovo, pa u Egri palanku, gdje teškom mukom nabave malu stražu zbog razbojnika i stignu preko Bagrdana u Čustendil, koji je bio zaražen kugom. Uz pratnju od 50 stražara uđu u varoš Duplicu, u kojoj je 3000 ljudi umrlo od kuge, pa su morali otsjesti u jednoj staji. U Dubničkom polju susretnu ih razbojnici, koji ih puste na miru, jer su bili malobrojniji prema njihovoj straži. U Samoko je opet strašno harala kuga. Preko Marice stigoše u Tatarpasardžik pa napokon u Plovdiv. Na daljem putu posjetiše još bugarsko selo Semidže gdje god. 1750 od groznice umrije Vlaho, otac Ivana, pisca dnevnika. Ivan posjeti kuću, u kojoj mu je otac umro, da bi se raspitao o njegovim posljednjim časovima. Odatle, preko Jedrena i Burgasa, stigoše na Mramorno more. Veseli što nakon 58 dana puta opet vide more, natjeraše konje u vodu. Sutra dan, u pratnji zemljaka koji su im izišli u susret, udoše u Carigrad.

Z. S. K.

Iz Dubrovnika do Lovćena

(Opis od nepoznatog talijanskog liječnika iz god. 1818.)*

„Bio sam izabran i određen da pođem u Crnu Goru, da otkrijem istinu o kugi. I makar da je to bio častan zadatak, Bog će prostiti Bokeljima za njihovu svetu želju. Što se tiče mene sigurno znam, da poslije moga putovanja po ovoj zemlji nijesam nikad više pretrpio, koliko na ovom putu.

Ukrcah se u Dubrovniku za Kotor sa protivnim vjetrom; kiša je lijevala kao iz kabla, olujno more, lađa malena koja se teško vozila na vesla, svladavajući silu valova što su se dizali jedan na drugog kao brda. Povraćao sam sve do duše. Kad stigoh u Kotor, strašno umoran, slomljen i napola mrtav, bio sam prisiljen da odmah uzjašim na mazgu, koja bi sličila Rozinantu, i nepočinuvši uzaći uz strmu planinu, da poslije nekoliko sati stignem u Budvu. Pošto sam putovao sa svim zdravstvenim oprezima moje je putovanje bilo tim tegotnije, a moja je pratnja imala vrlo komičan izgled.

Najprije su išla dva općinska stražara sa velikim brčinama, oružani kopljima, jašući na dva mala magarca, koji su bili ponosni na općinski žig, utisnut im na glavama. Bila je dužnost stražara, da sklone s puta svakog čovjeka ili životinju, koju bi susreli. Za njima je išao okružni komesar iz Kotora, sa trbuhom od tri kvintala na samaru svoje kobile, praćen od dva Bokelja oružana puškama, sa dvije velike kubure i sa handžarom iza pasa. Grozna izgleda, divljeg pogleda i surovog glasa. Dva zdravstvena stražara dijelila su komesara od mene nevoljnog, kojeg je srdžba božja napravila liječnikom i od poručnika Hrvata, Srđe Zlopoglede, koji mi je bio tumačem. Pratnju je zatvarao neki mlađi slikar amater, koji je htio da crta Crnu Goru, sa dvije vlahinje, koje su išle Vladici da traže neke koze, koje su im ukrali njegovi haramije. Napokon su išli četiri nesposobna

* Ovdje prenosimo neke karakteristične pasuse iz pisma nađenog u jednoj dubrovačkoj porodici, a pisanog pred 120 godina od jednog dubrovačkog državnog liječnika, rodom Talijana, koji je dobio nalog da putuje u Crnu Goru gdje se pojavila kuga. U to vrijeme, naime, imao je Car Franjo I. da posjeti Dalmaciju, a Bokeljima je bilo do toga da svrati i u Boku.

stražara, koji su ostali iza nekadanje Mletačke vlasti. U takovom smo sklopu išli u glasovitu planinu, penjući se po vijugavim stazama, uz neprestano lijevanje kiše, žibanje vihora koji je prijetio da strovali nas i naše životinje u one bezdane provalije.

Bijedni Sančo (komesar) mrmljao je psovke pomiješane sa gdjekojom molitvom, a ja sam ga strašno korio, jer je on prvi bio uzrokom ovoga prokletog puta. Poslije četiri sata uspinjanja bili smo prinuđeni da sjašemo, jer se životinje nijesu mogle penjati po onim stijenama pristupačnim samo kozama. Sanča su podizala i vukla dva Crnogorca, a slikar je bio u zanosu pred impozantnom slikom neizmjernih masa granita, koji u grčevitim vratolomijama prirode i u čestim potresima bijahu otrgnuti od unutrašnjosti brda viseći sada i prkoseći vjetrovima i ugrožavajući putnike. Napokon, trgnut iz zanosnog divljenja, nenačini udarcem vjetrova spominjao je sa prijekorom tvorca prirode, izgovarajući grozomorne kletve. U toliko tutnjela je grmljavina nad našim glavama, more je iz daleka strašno bučalo; grad je lomio stabla i napokon su se čuli pucnji



Foto: Unotto

Pogled s Lovćena na Boku

pušaka i vidjelo se kako iznenada izlaze iz grmlja, skačući s kamena na kamen, strašne grdosije, koje su nam sleđivale krv od straha. Bijahu to Sateliti Vladike, koji nam po crnogorskom običaju pružahu usluge i pomoć, a to pucanje bijaše znak našeg dolaska.

Kad smo konačno stigli na vrh brda, naše se grudi raširiše na pogled prostrane uvale, koja se lagano spuštala i pretvarala u plodnu nizinu, natapanu sa mnogo žila bistre vode. Neki tajnik Vladičin primi nas sa velikim počastima i povede nas u selo Gluhi do, gdje je harala kuga.

Neću ti opisivati očaj, bijedu, strahote koje sam vidio, jer bi to bile pre-slabe i nedovoljne slike, ali sa svim time bi se zgrozio. Sančo počne pripovijedati maniheizam, dok sam ja sastavljao zapisnik o stanju kuge koju je Sančo u svojim izvještajima nijekao, nemajući pojma onda, na kakav nas težak put osuđuje.

To je bio cilj našeg puta, ali ipak još ne svršavahu naše muke, jer je povratak bio možda teži od polaska. Nijesmo mogli da se zadržavamo i da čekamo bolje vrijeme. Lična sigurnost bijaše drugi uzrok da se putuje, jer nam ništa

dobra ne obećavahu one grdesije i one kubure. Stoga prizvavši providnost, skotrljasmo se s brda, kako smo bolje mogli, slijedeći trag vododerina sve do Lastve, koja je na obali mora. Tu smo proboravili noć u logoru, nemogavši saobraćati sa stanovnicima ni doticati se nikakovih predmeta. U zoru se ukrcasmo sa umjerenim vjetrom za Budvu, gdje su nas čekale druge odmoredne životinje, koje su nas prenijele u Kotor, odakle se, kad su dovršile zdravstvene formalnosti i kad smo ostavili Sanča okružnika, uputismo na jedra za Dubrovnik.

(Preveo: M. KUSIJANOVIĆ)

Društvena kronika

Dr. Đuro Orlić

(1928—1938)

I. OSNIVANJE i ORGANIZACIJA PODRUŽNICE.

Hrvatsko Planinarsko Društvo, Matica u Zagrebu, primivši dne 9. VIII. 1928. g. Đura Pany iz Dubrovnika za svoga člana, stavlja upit da li se u Dubrovniku može osnovati podružnica H.P.D. — Pany se odmah prihvaća posla, odgovara pozitivno i predlaže, da se podružnica prozove »Orjen«, po najvišem i najljepšem vrhu u ovim krajevima. Dne 24. XI. održava se pouzdani sastanak u svrhu osnivanja podružnice, na kom se bira privremena uprava sa Panyem kao predsjednikom. Kad se 24. veljače 1929. sastala u prostorijama Jugoslovenske Udružene Banke prva glavna skupština, društvo je imalo već 43 člana. Za predsjednika bi izabran René bar. Lettis, direktor »Putnika« a Pany za tajnika. Novi se predsjednik zahvali ubrzo radi odlaska iz Dubrovnika a na njegovo mjesto dođe Dr. Đuro Orlić, koji je i danas na tom položaju. Duša nove podružnice, njen tajnik, već na prvoj skupštini naglašava važnost planinarskog društva u Dubrovniku, središtu turizma na Jadranu i predlaže, da se pomoću Matice sagradi na Orjenu planinarska kuća. Skupština jednoglasno prima ovaj predlog, a i Matica ga toplo pozdravlja. Na njenoj se glavnoj skupštini još 1927. govorilo o potrebi planinarskog doma na jugu. Matica preporučuje, da se i tvrđava Lovrijenac restaurira i iskoristi za planinarske svrhe.

Najprije se uzimlje u razmatranje gradnja skloništa na vrhu Orjena, koje bi bilo stalno otvoreno, a služilo bi ne samo planinarima, nego svakom ko bi se tu našao za vrijeme nevremena, koje je na Orjenu vrlo često i nenadno. No poslije proučavanja na terenu dne 8. XII. 1929. odlučuje se graditi planinsku kuću na orjenskom sedlu, uz auto cestu gdje se u blizini nalazi čatrnja (cisterna) a nedaleko i mali izvor. Geometar pok. Miloš Vreća iz Trebinja premjeri teren i zidove porušene austrijske stražarnice. Već su u 1929. godini članovi društva prokrstarili kroz orjenske planine a penjali se i na mnoge vrhove u dubrovačkoj okolini i u Hercegovini.

Početkom se 1930. Matici predlaže i plan planinarske kuće, učinjen od člana podružnice Vilima Doršnera. Matica se protiv izradi betonskog krova ali podružnica odgovara, da bi silni vjetrovi, koji su jednom oborili cijelu šumu, drugačije konstruisani krov brzo bacili u krivošijske i hercegovačke gudure.

Da bi se što prije započelo s gradnjom, čine se razne prestavke na vlasti i pojedince s molbom za pomoć u novcu i građevnom materijalu a nastoji se dobiti za gradnju i predviđeno državno zemljište. U prestavkama se ističe, da se namjerava graditi planinska kuća sa 20 postelja na mjestu uz cestu, s kojeg se vidi cijela

Crna Gora a preko mora talijanska obala. — Naglašava se, da su u blizini velike šume, a u uvalama leži vječni snijeg. Osobito se ističe, da na tom mjestu ima idealnih terena za zimski sport preko zime i proljeća. I zaista dne 26. I. 1930. članovi Pany, Maixner i već pokojni Šćepović izvrše prvi skijaški uspon od Crkvice na sedlo a malo zatim dne 14. II. pridruži se istoj grupi članova i Dr. Lipovščak poznati skijaš iz Zagreba. Interes za skijanje postojao je u društvu i prije tog značajnog datuma pa su neki članovi putovali za pravoslavni Božić 1930. u Bosnu na skijanje. Dva puta se ide u većim grupama na snijeg u Vrbanje. Slijedećih se mjeseci marljivo planinari na sve strane i markiraju putevi. Veoma je agilna i spiljarska sekcija pod vodstvom M. Kusijanovića, koji je još 1929. opisao Močiljisku špilju nad Dubrovačkom Rijekom. Ne zaostaje ni fotosekcija, koju vodi Todth. Druga je glavna skupština održana dne 3. V. 1930. i na njoj je predsjednik konstatovao, da su se bajke o skijanju u blizini Dubrovnika obistinile. Ta je skupština zaključila, da se budućoj planinskoj kući da ime »Dom Kralja Aleksandra«. Ista skupština odlučuje da se rad nastavi u svim pravcima te da se proširi na strance koji borave u Dubrovniku kao turisti.

Zbog odluke Ministarstva Financija da se do novog građevnog zakona ne otuđuje nikakvo državno imanje, čini se pretpostavka za intervenciju na G. Ministr. Korošca, koji je dne 29. X. 1930 posjetio Orjen, ali nije mogao doći do sedla radi snijega. Zatražena dozvola za gradnju na državnom zemljištu stiže na tu intervenciju već u studenome 1930.

Početkom iduće 1931. godine najbolje napreduje ski-sekcija pod vodstvom g. Nikole Stanfla. Ona ima već 17 članova i sprema se za prvu utakmicu juniora koja se održava dne 14. II. 1931. za pehar dubrovačkog Saveza za unapređenje turizma. Natjecatelji kreću iz Mokrog doła, prugom od 4 km. Prvi stiže Filaus, drugi Ergović, treći Orlić, jun. Za ljetnu sezonu ostaje glavni zadatak gradnja kuće. Krajem svibnja se sklapa pogodba sa preduzetnikom iz Herceg Novog, Ilijom Čepnjićem. Stižu i novčana sredstva. Matica je pridonijela Din 30.000.—, Savez za unapređenje turizma Din 10.000.—, Gradska općina Din 5.000.—, Banska uprava Din 3.000.—, a Ministarstvo trgovine Din 4.000.—

Cijelog se ljeta poduzimlju izleti najviše na Orjensko sedlo radi nadgledanja radnje. Neki članovi ostaju tamo i više dana a noćivaju pod društvenim šatorom i u žandarmerijskoj kasarni. U srpnju se čini veliki izlet i na Lovćen, te se učestvuje u proslavi 100-godišnjice rođenja Vladike Rada. U rujnu su radovi na kući već pri kraju, te se određuje svečano otvaranje kuće za 20. IX. 1931., u isto vrijeme kad se posvećuje i spomenik u slavu desetgodišnjeg vladanja Nj. Vel. Kralja Aleksandra preko puta od kuće. Ali dozvola od Maršalata Dvora radi imena ne dolazi, jer kuća nema uslova za to pa se svečano otvaranje odgađa. Baš u to vrijeme je društvo pretrpilo nenaknadivi gubitak, radi odlaska iz Dubrovnika osnivača, tajnika i blagajnika i najagilnijeg člana druga Pany.

Početkom 1932. Upravni odbor brine se za unutrašnje uređenje kuće a ima da podmiri i deficit od Din 10.000.— Prilikom veoma čestih, gotovo svakonedjeljnih skijaških izleta u Vrbanje i na sedlo, osjeća se kao neophodno potrebna kuća na Vrbanji, zbog velike daljine. Članovi Uprave se sastaju jednom nedjeljno u apoteci kod druga Barbieri-a gdje se nalazi i društvena tabla za cglasivanje izleta i za izlaganje uspješnih snimaka. Poslije se sjednice održavaju svakog četvrtka u restauraciji »Šunje« i Gradskoj Kafani. Ostavlja nas i pročelnik fotosekcije Todth a zamjenjuje ga vrijedni Jovanović. Sekcija učestvuje na izložbi, koju priređuje fotosekcija Matice, kojom su prilikom nagrađene slike Voja Milišića i pročelnika Jovanovića. Napušta nas u to doba i pročelnik ski-sekcije Nikola Stanfl, jedan od glavnih stubova društva, ali se ipak napreduje

Skijaška se sezona završava g. 1932. skijanjem u društvu članova Matice: Grivičića, Viznera i Janičkovića dne 15. maja. Kuću koja prokapljuje i koja je često zavijana u snijegu zamjenjuje žandarmerijska kasarna na Vrbanju. Tako se u ovoj godini izvršilo i nekoliko višednevnih skijaških i planinarskih izleta. U ovoj se godini održala druga utakmica, koja je po zaključku S. S. Z. Podsaveza bila određena za Sv. Vlaha, ali je morala zbog nevremena biti odgođena i održana kao klupska dne 14. 2. 1932. Pruga je bila duga 8 klm sa usponom od 300 m, a učestvovalo je 13 skijaša juniora i seniora. Prvi je stigao Stanko Zgur, drugi Bibica Tonko, a treći Orlić Buša.

U godini 1933 podružnica je nastavila istim poletom. Uprava je održavala sjednice i društvene sastanke svake srijede u restauraciji »Šunje« a ljeti na »Lovrijencu«. Najvrijednija je ski-sekcija, sa 20 skijaških izleta s utakmicom 9. 4. za »kovsicu« Brbore i botilju vina. Prvi dolazi Orlić, jun., drugi Pany a treći Ergović. I fotosekcija je marljiva a ne zaostaje ni špiljarska. Ski-sekcija poduzimlje jedan izlet i u Crnu Goru, našavši izvanredne skijaške terene na Bu-



Foto: Jovanović

Agilni članovi pred kraj 1931

kovniku i Gvozd u ispod Krnove na putu Nikšić—Šavnik. Iako planinarski izleti zaostaju za skijaškim, ipak se ni ovi ne zanemaruju i godina se završava sa dobrim rezultatima. Pravi se uspješni bilans za prvu petogodišnjicu.

Red je obilježiti ovaj prvi veoma uspješni period rada imenima svih onih koji su se pokazali osobito agilni. To su Barbieri, Bibica Ante, Bibica Tonko Berner, Borbora, Doršner, Đurđević, Ercegović, Fouque, Foretić, Filaus, Havelka, Jelić, Jovanović, Kesterčanek, Kusijanović, Ludvig, Lumović, Meixner, Murati, Orlić, Pany, Pitarević, Rudenjak, Salatić, Špiletak, Stanković, Stanfl, Supe, Smolčić, Vuković, Zgur i Vierda.

Iduća 1934 godina ne pokazuje iste rezultate. Na 7. redovnoj godišnjoj skupštini dne 7. 3. 1935. tajnik se tužio, da jaki i živi interes, koji nas je u početku bio zahvatio, popušta i da je kao na moru nastupila osjeka. Konstatuje se da se rad društva odigrava bez ušeeća širih krugova građanstva i da je broj članova pao na 84. Spominje nedostatke kuće, na koju se troši radi čestih provala. Ipak je te godine napravljen veliki izlet na Durmitor i Dubrovčani su 13. VIII. 1934 bili na vrhu Bobotova Kuka. Barbieri se kao pročelnik ski-sekcije tuži na

slabo vrijeme, zbog čega je sekcija učinila u 1934. samo 10 izleta. Kesterčanek je predložio skupštini da se u 1935 počne s markacijom puteva u najbližoj okolini Dubrovnika tako kroz šumu na Pelegrinu, Bosanku i Žarkovicu i da se traži pomoć od općine. Dne 17. 10. 1934 održana je žalobna sjednica Uprave radi komemoracije Velikog Kralja.

Godina 1935 počinje sa rđavim auspicijama. U proljeće se napušta žandarska kasarna u Vrbanju i planinari ne mogu više konačiti u planinama te tako sasvim prestaju naši višednevni skijaški i planinarski izleti u tim krajevima ali se nadalje vrše jednodnevni nedjeljni izleti.

Osma godišnja skupština održana je 18. 3. 1936 zaključuje da se u kuću na seđlu ne investira više ni dinara, jer je očigledno, da je nikad nećemo moći urediti na tom mjestu tako da bi potpuno odgovarala za konačenje, a uz to je i suviše daleko. Odlučuje se da se 50 posto prihoda daje putnoj blagajni, da bi u izletima mogli učestvovati i siromašniji građani. Ovom se prilikom uopće ne čuju na skupštini izvještaji pročelnika sekcije, već tajnik spominje rad sekcija, koje izgleda da su se počele gasiti. Sastanci na Lovrijencu održavaju se i dalje, a dvaput ih je posjetio i drug Pany, koji je u to doba bio u službi na jednom turističkom parobrodu. Te godine održan je u Dubrovniku dne 1-og i 2-og septembra X. kongres planinarskih društava Jugoslavije, koji je potpuno uspio, a domaćin je bila naša podružnica »Orjen«.

Godine 1936 bilo je u društvu 87 članova a Uprava je te godine počela surađivati u gradskom turističkom odboru. Na glavnoj godišnjoj skupštini se odlučuje da se skloništu na Orjenu dade ime »Sklonište Đura Pany« i da se svim mogućim načinima uznastoji da se za društvo dobije napuštena kasarna na Vrbanju. Obzirom na zdravstveno stanje dugogodišnjeg i veoma zaslužnog tajnika Kusijanovića biraju se za tajnike: Gdica Stulli i Papa Silvo. Zbog provale vrata kuće, morala su se ove godine napraviti nova jaka vrata. U idućoj godini kao da opet dolazi plima što je zasluga mladih članova: Stulli, Pape, Nagliča, Njirića, Miota, Tajšer, Hajona, Pešla, Srobotnjaka, Aleksejeva. Broj izleta se povećava i ako ne u istoj mjeri i broj izletnika. Među izletnicima se viđaju i brojni stranci, među njima i norveški skijaš Jensen, upućen od Turističkog Saveza u Dubrovniku. Jensen hvali naše terene. Te godine je kasarna na Vrbanju stavljena na licitaciju. Društvo »Orjen« se nije moglo pojaviti na licitaciji kasarne, koja u ostalom nije uspjela.

Na X. glavnoj godišnjoj skupštini održanoj dne 9. III. 1938. u Turističkom domu odlučilo se među ostalim, da se svečano proslavi desetogodišnjica društva. U tu svrhu se zaključilo da se zamoli Matica, da nam ustupi 10. broj Hrvatskog Planinara, koji bi ispunili sa materijalom o našem desetogodišnjem radu, pa je izabran odbor za spomenicu: Orlič, Kesterčanek i Kusijanović. Na kraju 1937. bilo je u društvu 90 članova a održato je 26 izleta sa 352 člana. Skijaških izleta bilo je te godine samo 11. G. Kesterčanek predložio je na skupštini da se prilikom svakog izleta uzme jedan srednjoškolac na trošak društva da se i tako propagira planinarstvo.

U ovoj jubilarnoj godini se veoma marljivo planinari te ni ona neće zaostati za prošlom.

Iz ovog kratkog pregleda desetogodišnjega rada podružnice jasno izlazi, da bi skijanje i planinarenje u Dubrovniku kao centru turizma moglo imati naročito značenje za razvijanje zimske sezone o kojoj se toliko govori. Ali se za to na Vrbanju mora urediti Planinarski dom a i put od Javora do Vrbanja osposobiti za veći turistički promet. Dok se to ne izvrši, ostaje sve stvar samo ove podružnice t. j. onih njenih članova, koji se ne boje truda i napora.

II. KALENDAR PLANINARSKIH I SKIJASKIH IZLETA.

1.) Godina 1928.

I. Sniježnica (1234 m) 26. XII. sa 12 učesnika. Željeznicom do Mihanića, odatle uspon stazom od sela Kune a poslije odmora na vrh. Izgled: Orjen, ostale zubačke planine i Lovćen u snijegu, prema moru magla. Temperatura na vrhu 0° C. Uspón trajao 4 sata.

2.) Godina 1929.

I. Vlastica (909 m) 10. I. sa 10 učesnika. Željeznicom do Uskoplja, odatle uspon prema vrhu od sela Uskoplje za 2½ sata. Duboki snijeg spriječio uspon do vrha. Izgled: dubrovački otoci (i Lastovo), Rijeka, Srđ, Župa, Sniježnica, Orjenske planine, Leotar sa Trebinjem, Popovo Polje sa Bjelasicom i njenom pozadinom. Povratak pješke na Ivanicu i Žarkovicu.

II. Močiljska špilja. 17. III. sa 22 učesnika. Prelaz preko Rijeke između Batahovine i Mirinova odatle uspon do špilje u 1½ sata pješačenja po vrlo kamenitom putu.

III. Vlastica 4. IV. sa 6 učesnika. Uspón trajao 3 sata prije spomenutim putem.

IV. Hum (546 m) 19. III. sa 4 učesnika. Željeznicom do mjesta, uspon od 1½ sata, povratak preko Golubova Kamena na izvor Rijeke (4 sata).

V. Orjen (1895 m)—Krivošije, 28., 29. i 30. IV. sa 7 učesnika. Autobusom preko Grude i Mrcina na Vrbanje, noćenje u žandarm. stanici, sutra rano pješice na Orjensku Lokvu (1594 m) za 2¾ sata pa na vrh Orjena (1895 m) za 2a sata. Na vrhu kratkotrajna kiša i tuča. Opet na sedlo pa cestom do Crkvice (1018 m) za 5 sati pješačenja, i tu konačenje kod Petkovića, prekosutra rano pješke cestom preko Graba, ispod Vele Grede (1298 m) i Bastika (1391 m) ispod Radostaka (1440 m) iznad risnjanskih Ubala te preko Kamena do Herceg-Novog (prenaporno).

VI. Boračko jezero. 10., 11. i 12. VIII. sa 7 učesnika. Željeznicom od 21.00 sati do Konjica (5.54). Sutra pješke do jezera (6 sati), povratak istim putem u Konjic. Večernjim vlakom natrag. Vratili se 22-og iz jutra (prenaporno).

VII. Vučji zub (1805 m) 29. IX. sa 10 učesnika. Autobusom uveče do Trebinja. Rano sutra autom na Uble s lovcima iz Dubrovnika. Pješke Dobrim dolom. Uspón na Prasu pored ledenjaka i vrh Vučjeg zuba. Povratak istim načinom sa zakašnjenjem usljed kvara.

VIII. Močiljska špilja. 29. IX. Miho Kusijanović i 19 izletnika nečlanova.

IX. Sniježnica. 13. X. sa 9 učesnika. Put kao kod izleta 26. XII. 1928. godine.

X. Bjelašnica (1396 m) (nad Popovim) 24. XI. sa 6 članova. U veče se kreće željeznicom do Huma, noći u željez. stanici. Zorom preko polja, prevoz splavom preko Trebišnjice. Uspón od Žarkova preko Široke strane na Kruševicu. Za uspon na vrh nema se dosta vremena.

XI. Uskoplje u Hercegovini. 4. XII. Miho Kusijanović sa 31. učesnikom. Povratak preko Orašca.

XII. Orjensko sedlo (1594 m). 8. XII. sa 13 učesnika i geometrom Vrećom. Premjerivanje terena za plan. kuću. Uspón na Orjen. Povratak preko Trebinja.

XIII. Orjensko sedlo. 15. XII. sa 4 učesnika u svrhu pregleda porušenih objekata i adaptacije za planinarsku kuću (Doršner). Uspón na vrh koji je djelomično pod snijegom.

3.) Godina 1930.

I. Pečina kod Kupara sa 3 učesnika. Spuštanje u jamu na konopu.
II. Varino brdo i Sokograd (1771 m) 6. I. sa 3 učesnika. Od Grude pješke na Sokograd (463) i Varino brdo gdje je katoličko i bogumilsko groblje.

III. Ivan planina (967 m). 4., 5. i 6. I. sa 4 učesnika. Polazak večernjim vlakom. Sutra i prekosutra skijanje. Stanovali kod Bontusa. Povratak noćnim vlakom.

IV. Orjen—sedlo. 24. I. sa 3 učesnika. Autom do Crkvice preko Risna te pješke prema sedlu do snijega pod Jarica kosom. Prvo skijanje na Orjenu. Povratak istim putem.

V. Orjen—sedlo. 14. II. sa 4 učesnika. Autom do Crkvice. Skijanje putem prema sedlu, potom dalje ispod Borovika i natrag. (Prisustvovao Dr. Lipovšćak.)

VI. Vlastica. 14. II. 4 učesnika. Uspón sa Uskoplja, spust na Ivanicu.

II. Vrbanje (1007 m). 23. II. sa 9 izletnika. Autom do kasarne. Skijanje u okolinu.

VIII. Isti skijaški izlet kao VII. dne 2. III. sa 15 učesnika.

IX. Vlastica. 26. II. sa 3 učesnika. Običnim putem preko Uskoplja.

X. Debelin pečina 3. IX. sa 8 članova i 25 Sokola, učinjeno više snimaka.

XI. Malaštica (628 m). 21. IX. sa 9 učesnika. Parobrodom u Župu, uspon i povratak istim putem.

XII. Radošćak 27. IV. sa 6 članova. Do Herceg Novog željeznicom. Odatle do česme autom, uspon u 2½ sata na vrh. Osobiti izgled na Zubačke planine, Lovćen i Prokletije i na Boku. Povratak parobrodom.

XIII. Žarkovica (321 m)-Brgat-Komolac. 4. V. sa 17 učesnika. Veselica kod teta Jele.

XIV. Subra. (1680 m) 25. V. sa 4 učesnika. Iz Grude pješke na konak u Vrbanje. Uspón kroz Žljebove južne strane, spust na H. Novi kroz Vratlo.

XV. Orjen. 1. VI. sa 4 učesnika. Uspón na vrh, povratak na Uble i Trebinje.

XVI. Orjen-Krivošije. 7., 8. i 9. VI. sa 6 članova. Autobusom do Cavtata, željeznicom do Nagumaca, pješice na konak u Vrbanje (5½ sati). Sutra uspon Međugorjem na Gnjilu Gredu, preko Prase na Vučji zub, silaz na Sedlo i Vrbanje. Treći dan preko Jelovice, lutajući Ubajskom planinom cestom u H. Novi.

XVII. Orjen i okolne planine — Krivošije. 26. VII. do 2. VIII. sa 6 članova. Autom do Vrbanja, 4 noćivanja u Balješin dolu. Sutra markiranje staze do Sedla i do vrha. Preko sutra uspon na Gnjilu Gredu (1848 m), noćenje pod Vučjim Zubom. 29. preko Kršljevog mramora i pored ledenjaka u Koprivnido na konak. Dvojica se moraju vratiti u Dubrovnik. 30. VII. uspon na Štirovnik, (1650 m) silaz preko Lučin-dola ispod Duga u Vrbanje. 31. VII. uspon na Subru ispod Zmajeva Ždrijela. Pany-Orlić ml. pokušavaju bez uspjeha uspon cjedilom, moraju se vratiti. Povratak u Vrbanje. 1. VIII. uspon na Sedlo, markiranje do Sniježne jame i od Sedla do Vrbanja. 2. VIII. silazak preko Crkvice u Risan.

XVIII. Subra — Zmajovo Ždrijelo. 24. VIII. sa 7 članova i 3 engl. profesora. Autom u Vrbanje uspon preko Sniježne jame, odmor na Kapavici, stazom u Ždrijelo, potom na vrh i spust istim putem u sumrak.

XIX. Snježnica. 24. VIII. sa 2 učesnika. Preko Mihanića uspon na konak u Kuni, zorom na vrh.

XX. Špilja kod Grebaca. 24. VIII. Miho Kusijanović i 1 gost, preko Mokošice i Osojnika.

XXI. Orjen. 24. VIII. sa 2 učesnika. Autom do Sedla. Uspón na vrh.

XXII. Molunat (zaliv). 8. IX. sa 8 učesnika. Vlakom do Pločica. Pješke 2 sata do Molunta.

XXIII. Malaštica, 15. IX. sa 2 učesnika. Pješke preko Ivanice na Plat.

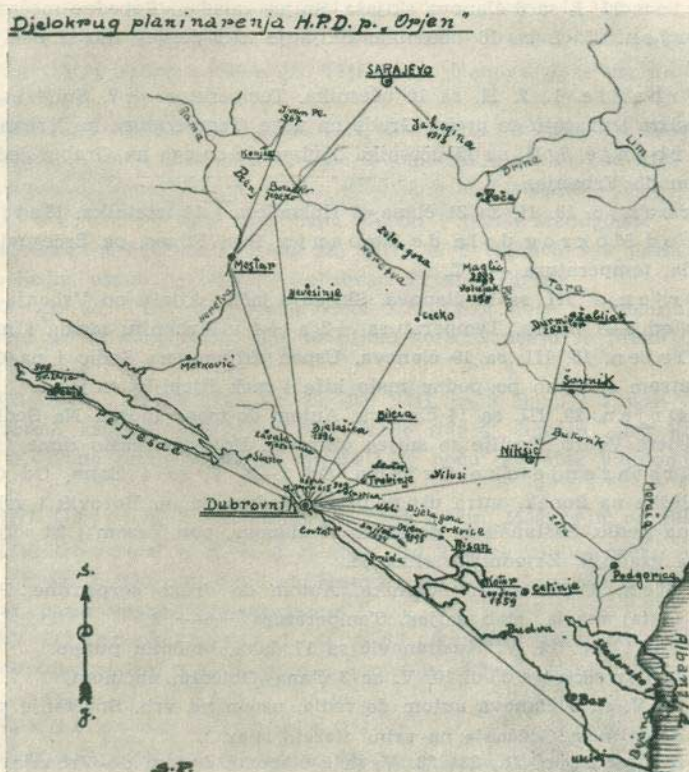
XXIV. Bjelašnica (1396 m). 8. X. sa 7 članova. Željeznicom do Poljica na konak. Uspón od Mrkonića za 5 sati Silaz preko Tuli na Poljice.

XXV. Oko Vrelo, 17. X. sa 15 učesnika. Autom do Trebinja, hodanje uz rijeku 2 sata.

XXVI. Leotar (1224 m). 17. X. sa 3 učesnika izleta XXV. koji idu preko Podgljive na vrh u 3 sata.

XXVII. Trebinjski Ubli (1014 m). 19. X. sa 24 učesnika. Autom preko Grude i Graba.

XXVIII. Močiljska špilja, 20. X. Miho Kusijanović sa 32 đaka običnim putem.



Karta izleta 1928-1938

XXIX. Isti izlet 25. X. sa 20 đaka.

XXX. Vrbanje-Ubli, 29. X. sa 3 učesnika prisustvuje i g. ministar Dr. Korosec. Radi snijega se ne može preko gornjeg mosta. Ide se na Uble. Povratak preko Trebinja.

XXXI. Subra, 3. XI. sa 5 učesnika. Izletnici došli do Mrcina, vratili se radi kiše.

XXXII. Močiljska špilja, 17. XI. Miho Kusijanović sa 23 đaka.

XXXIII. Mala Subra (1549 m)—Vratlo, 29. i 30. XI. sa 6 učesnika. Od Grude pješke na konak u Vrbanje, sutra u magli kroz Vučje jame u Vratlo i u H. Novi.

XXXIV. Vlačica. 7. XII. sa 16 učesnika preko Uskoplja ispod podnožja na Ivanicu. Radi magle povratak preko Žarkovice bez uspona na vrh.

XXXV. Orjen. 13.—16. XII. sa 2 člana. Od Grude pješice sa skijama na ramenima u Vrbanje na konak. Sutra skijanje do mosta, mečava, konačenje u kasarni. Prekosutra pješke u Sutorinu po oluji (4 sata). (Miho i Ilija).

XXXVI. Trezova jama kod Mokošice sa 1 članom.

XXXVII. Spilja Vuković sa društvom od br. XXXIV. jedan član odvaja i pregleda tu pećinu. Vraća se preko Rijeke.

XXXVIII. Močiljska špilja. 27. XII. 2. I. sa dva učesnika. Izlet pokvaren kišnim vremenom (vođa Kusijanović).

4.) Godina 1931.

I. Orjen. 11. I. sa 6 članova skijaša. Snijeg zaleđen. Popodne mečava.

II. Orjen. 25. I. sa 16 učesnika. Skijanje kod donjeg mosta nad oblacima i kišom.

III. Vrbanje. 1., 2. II. sa 10 učesnika. Temperatura +2. Sniježi. Četvorica ostaju za sutra i vraćaju se preko Grude na noge. Temperatura na Vrbanju —2.

IV. Vrbanje. 7. II. sa 13 učesnika. Autom do snjega na Grabu. Jedna grupa skija putem do Vrbanja.

V. Vrbanje. 15. II. sa 21 člana, 3 Holandeza i 14 izletnika. Natjecanje juniora od Mokrog dola do Vrbanja. Prvi Filaus, pa Ercegović i Orlić. Snijeg pada, temperatura —2 C.

VI. Orjen. 1. III. sa 10 članova. Skijanje jačih skijaša od Vrbanja do Sedla po snijegu od 3—4 metra. Temperatura +2 a +4 u Vrbanju, magla i mečava.

VII. Orjen. 15. III. sa 19 članova. Uspón skijama na Sedlo i na Goliševac. Vrijeme jutrom sunčano po podne malo kiše i mek lijepljiv snijeg.

VIII. Orjen. 29. III. sa 14 članova. Autom do ispod mosta. Na Sedlo pješke. Snijeg zaleđen. Vedro. Poslije se snijeg otkravio. Ergović iščaošio rame.

IX. Krstarenje oko Orjena. Od 2.—3. V. sa 4 člana. Od Grude do Vrbanje pješke na konak, sutra uspon preko Međugorja na Borovik i vrh Orjena, spuštanje na Sedlo. Sastanak sa pridošlih 10 članova, pop Vasom i 23 seljaka interesenata za gradnju. Zajedničko slikanje.

X. Orjen. 6. IV. sa 13 učesnika. Autom do druge serpentine. Pješke na Sedlo (1½ sata) magla, slab snijeg. Temperatura +6—+8.

XI. Vlačica. 12. V. Kusijanović sa 17 đaka, običnim putem.

XII. Orjensko sedlo. 10. V. sa 3 člana. Običnim načinom.

XIII. 17. V. sa 5 članova autom do sedla, uspon na vrh. Spuštanje preko Borovika na donji most Gošćenje na vrhu otežalo silaz.

XIV. Krivošije. 21., 22., 23. V. sa 8 članova. Autom do Vrbanja, do Sedla kolima, pješke u Crkvice (prva 2 klm, puta iza Sedla pod snijegom) povratak preko Risna autom (Uskršni izlet).

XV. Orjensko sedlo. 25. VI. 2 člana 3 gosta. Razgled gradilišta, dogovor sa Čepnjićem. Povratak preko Risna i dogovor sa g. Maixnerom.

XVI. Lovčen. 11. i 12. VII. sa 10 članova, 23 sokola iz Grude i 8 izletnika. Autobusom Rollingerovom cestom do Korita na konak. Uspón na Jezerski vrh, (1657 m) polaganje vijenca na grob Vladike uz sudjelovanje svećenika i naroda. Silazak u Cetinje. Prisustvovanje svečanom polaganju spomen ploče na kuću rođenja Nj. V. Kralja.

XVII. Orjen sedlo. 21. VII. sa 6 članova. Dogovor sa Čepnjićem. Povratak preko Crkvice i Risna radi gréda. Kiša.

XVIII. Orjensko sedlo. 21., 22., 23. i 24. VII. Kusijanović nadgleda gradnju i obilazi vrhove. Vraća se preko Vratla na H. Novi.

XIX. Vrbanje. 29. VII. do 16. VIII. Poslije razgledanje gradnje dio članova ostaje na Vrbanju sve do 16. VIII. (Orlić i Pany).

XIX. Orjensko sedlo. 22. do 30. VII. sa dva mlada člana radi nadzora gradnje. Obilaženje vrhovima. Noćivanje u šatoru i kasarni. (Orlić i Ercegović).

XXI. Subra. 2. VIII. sa 7 članova. Uspón od Mokrog dola u Ždrijelo i na vrh. Silaz na Dubovi do i povratak preko Vratla na H. Novi. Dujo se rânio!

XXI. Goliševac (1721 m). 12. VIII. sa 2 člana. Iz Vrbanja preko Šinterovih stijena na Sedlo. Uspón trajao 3½ sata.

XXIII. Orjensko sedlo. 9. VIII. sa 16 članova. Proslavlja se postavljanje krova, 2 idu na vrh.

XXIV. Orjensko sedlo. 1. VIII. sa 3 člana. Uspón od Vrbanja na Sedlo.

XXV. Orjensko sedlo. 15. VIII. sa 2 člana. Uspón iz Vrbanja.

XXVI. Orjensko sedlo. 30. VII. sa 3 člana (Ercegović, B. i Jovo).

XXVII. Orjensko sedlo. 16. VIII. sa 11 članova, 2 se uspinju od Balješine Lokve.

XXVIII. Orjensko sedlo. 19. VIII. sa 3 člana i 3 gosta (Dr. Horvat), 4 idu na vrh pa autom dalje preko Crkvice na Dvorsno polje preko Ledenica pa opet u Crkvice te preko Herceg Novog natrag. (Članak u J. Listu).

XXIX. Orjen. 24. VIII. sa 2 člana. Uspón Vrbanje Međugorje.

XXX. Orjen i Goliševac. 23. VIII. sa 6 članova i 3 gosta. Teretnim autom do Sedla, uspón na Orjen i Goliševac. Pregled zgrade.

XXXI. 23.—25. VIII. sa 2 člana izleta XXX koji noće u Vrbanju, penju se Međugorjem na Prasu i Vučji Zub, te Bijelu goru. Vraćaju se preko Crkvice na H. Novi (Voja i ?)

XXXII. Reovačke Grede. 29.—30. VIII. sa 3 člana i 1 gost. Polazak iz Crkvice zorom kroz Stekavicu na vrh Grede u 9½. Opasan silaz kroz glavno točilo te u 4½ na sedlo pješke do Grude 11¾ noću povratak kamionom (19 sati hoda).

XXXIII. Orjensko sedlo. 3. IX. Pany i Min. Mažuranić od Risna autom.

XXXIV. Lovćen. 4. X. sa 6 članova. Od Trojice pješke preko Mirca, 3 se penju na Stirovnik (1759 m), ostali idu cestom na Krstac. Sastanak na Krstacu. Silaz na crnogor. pazar veoma strmom stazom.

XXXV. Orjensko sedlo. 1. XI. sa 13 učesnika i prevozom peći na Sedlu. —5°C izvanredno bistro, smrsla se voda u motoru. Preko Crkvice i Herceg Novog natrag.

XXXVI. Izlet na Stražište (721).

XXXVII. U okolinu Orjena. 23., 24. i 25. XI. sa 18 članova. Od Grude dođoše trojica pješke na konak u Grab. Rano na Uble. Koprivnim dolom pod Prasu, bezputno do ispod Orjena na markirani put. U kući sastanak sa 2 planinara koji su dopješačili s Grude i tu konačili. (Temperatura u kući ispod 0). Sutra dolazak 14 članova autom. Povratak preko Trebinja. Veselica kod Nagliča.

XXXVIII. Orjensko sedlo. 6. XII. sa 4 skijaša, autom do pod gornji most.

XXXIX. Orjensko sedlo. 13. XII. sa 6 skijaša. Skijanje u Lakica dolini.

XL. Orjensko sedlo. 20. XII. sa 6 skijaša. Zbog mećave pobjegne im auto. Čekaju u kasarni cijelu noć. Spasava ih Spaso Vrtikapa.

XL. Orjensko sedlo. 27. XII. sa 14 skijaša (5 djece). Temperatura +8 u Dubrovniku. Konavle u snijegu. Na Grudi smrznuto, Iza Kovačevice snijeg. Kod Javora se stavljaju lanci. Pršic, temperatura na Vrbanju od —2 do +4. Po podne se lijepi snijeg, 3 odskijali na Sedlo (jedan se od njih jučer u Dubrovniku kupao: Bibica). Na Sedlu sastanak sa Kotorskim skijašima (Kušević i Marinović).

5.) Godina 1932.

I. Orjensko sedlo. 3. I. sa 16 članova. U gradu $+3^{\circ}\text{C}$, Gruda $+1^{\circ}\text{C}$ po brdima dosta snijega. Od Jablan dola ima snijega. Temperatura $-8\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$. Skijanje na Mokrom dolu dobro.

II. Orjensko sedlo. Sa 20 skijaša. Temperatura $+9^{\circ}\text{C}$ u Dubrovniku. Vrbanje $1\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$, Sedlo 0°C . Snijeg smrznut na sedlu 1 m debeo. Skijanje oko kuće i po dolima.

III. Orjensko sedlo. 31. I. sa 13 skijaša. U Dubrovniku toplo. Magla u Konavlima. Autom do druge serpentine, pješaćenje do kuće. Skijanje po dolinama. Sastanak sa trojicom drugova koji dolaze sa strane Crkvice.

IV. Vrbanje. 14. II. skijaška utakmica sa 13 učesnika. U Dubrovniku temperatura $+4$, Vrbanje $-1\frac{1}{2}$, oblačno, sniježi. Pruga 8 klm. duga, uspon 300 m. Prvi Zgur, drugi Bibica, treći Orlić jun.

V. Trebinjske Uble. 21. II. sa 24 skijaša. U Dubrovniku $+4^{\circ}\text{C}$. Jaka bura. Jedrenje po snijegu.

VI. Ubli. 28. II. sa 5 učesnika.

VII. Vizanija. 1. III. sa 3 učesnika. Iz Orebića po podne do ruševina.

VIII. Orjen. 6. III. sa 25 učesnika. Izlet prekinut sa Ulica radi velike kiše.

IX. Orjen. 20. III. preko Velike Sedmice sa 3 učesnika.

X. Orjen. 27. III. Sa 17 učesnika.

XI. Vrbanje. 3. IV. Skijaški izlet.

XII. Skijaški izleti na Uble sa 33 člana.

XIII. Orjen. 15. V. sa 5 članova i tri člana Matice iz Zagreba. Autobusom do pod drugi most. Skijanje oko kuće i ispod Goliševca po dobrom snijegu. Uspon Zagrebčana na vrh, slab izgled radi magle. Završetak ski-sezone veselicom kod Tonkovića.

XIV. Mićina gustjarna 25. V. (Ivanica). Vođa Miho Kusijanović, 2 gosta i 35 učesnika u svrhu pošumljavanja.

XV. Kroz riječka sela. 22. V. sa 8 učesnika. Po podne preko Gruža Batahovine pa prevoz u Mirinovu i uspon do Žlijebi kroz selo Petrovo selo, Čelopeći, Dračevo, Rožat, Izvor. Natrag motorom.

XVI. Oštra glavica (615 m) i Močiljska špilja. 29. V. sa 6 članova i 13 sokola. Prva grupa ide sa Sokolima u Močiljsku špilju, druga preko Uskoplja na Oštru glavicu. Sastanak kod izvora na Žlijebima.

XVII. Vlastica. 5. VI. sa 6 članova. Autobusom do Drijena, uspon s ove strane na vrh dosta lak. Povratak pješice preko Ivanice i Žarkovice.

XVIII. Sniježnica. 12. VI. sa 6 članova. Autom do Zvekovice. Željeznicom do Vojskog dola, pješke kroz selo Šiljeski te ispod Deveta te na vrh ($3\frac{1}{2}$ sata) do polovine stazom, ostalo bezputno. Na vrhu kod kapelice Sv. Ilije sastanak i slikanje s Konavljanima. Jedan planinar posjetio pećinu Jezerinu, sjeverno ispod vrha.

XIX. Orjen. 19. VI. sa 14 članova radi prvog pregleda kuće (ing. Golubović), jer krov propušta. Uspon pojedinih planinara na vrh.

XX. Postranje. 26. VI. sa 8 članova. Popodne autom do Petrače, pješice kroz Makoše, Martinoviće, Grbavac, na Ivanicu te preko Brgata i Žarkovice u Grad.

XXI. Ubli. 17. VII. sa 19 članova i 5 Čeha. Autobusom preko Trebinja i Drača gdje guramo autobus na Uble. Uspon trojice na Gubar (jedan pao u pećini, jedan ubio poskoka). Povratak preko Javora i Grude autom.

XXII. Močiljska špilja. 28. VII. Član Kusijanović i 28 omladinaca. Polazak i povratak preko Vrbice.



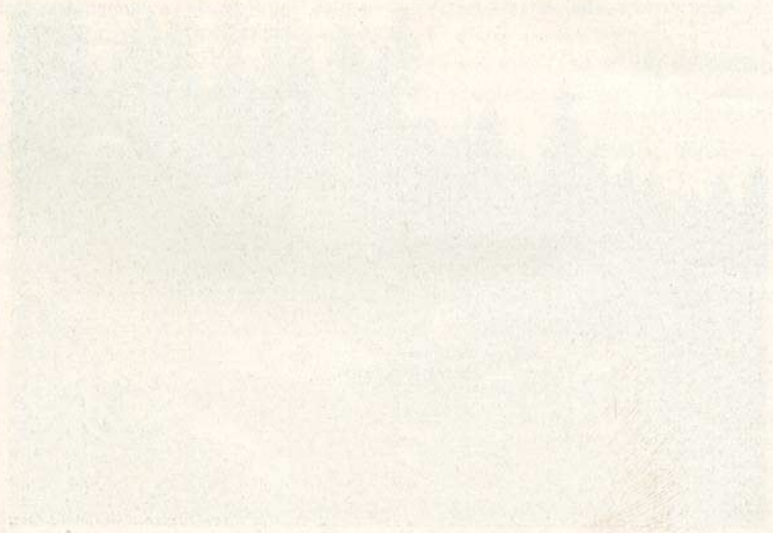
Foto: Barbieri

DURMITOR: POGLED NA MEDVJED



Foto: Barbieri

DURMITOR: KOD CRNOG JEZERA



XXIII. Orjen. 10. VIII. sa 6 članova (Doršner) svrha drugi pregled kuće radi popravka krova. Autom do Lokve, potom preko Crkvice, kupanje u Herceg Novom.

XXIV. Dobrostrica—Vilenjak 28. VIII. sa 2 učesnika. Pješke od Naganica sa šatorom na ledima preko Prijedora ispod Vidov-vrha kroz Svrčuge prema Petijevićima. Spavali pod šatorom pored ceste na livadi. Sutra uspon, ispod vrha nenadano nevrijeme s grmljavinom i pljusak. Povratak do kože pokislih drugova lađom preko Herceg Novog.

XXV. Orjen. 25. IX. sa 17 članova i 4 Čeha. Autom na Sedlo. Neki se uspinju na vrh. Povratak preko Krivošija i Herceg Novog. Grupa od 3 ide pješke preko Subre na Vratlo.

XXVI. Grepčci. 2. X. sa 7 članova. Autom na Osojnik, pješke do Grebaca pa, pod vodstvom seljaka Pera Gavrana u Kali i Grabovicu u Kali pećinu i Grabovicu pećinu. Povratak pješke preko Osojnika i Rijeke. Profesoru nije uspjelo »ufatiti« babu.



Foto: Barbieri

Detalj sa Subre

XXVII. Bosanka. 9. X. sa 7 članova. Popodnevni izlet.

XXVIII. Bosanka—Šumet—Komolac. 16. X. sa 9 članova. Veselica kod teta Jele. Povratak autom.

XXIX. Subra. 23. X. sa 6 članova i jedan pas. Autom do Vrbanje. Dio se članova, neobiknutih na teške ture odvađa i ide na Sedlo, gdje se sastaju sa kotorskim izletnicima. Ostali se preko Dolova uspeše na Subru. Mladi pas Bruno je jedva podnio hodanje po oštrom kamenju vrletne staze.

XXX. Zavala — pećina Vjetrenica. 6. XI. članova i gostiju 25. Do Zavale željeznicom te posjet pećine pod vodstvom g. Ljube Mičevića. Mnogo vlage i blata u pećini. Po podne neki idu na Ostrog, neki na Gradac do ruševina Herceg Stjepana (?) zatim posjećuju stari manastir i razgledaju iskopine oko crkve.

XXXI. Vlačica. 20. XI. sa 12 članova. Željeznicom do Uskoplja, a pješke do Drijena i na vrh. Povratak pješke preko Žarkovice.

XXXII. Petka (197 m). 28. XI. popodnevni izlet sa 6 članova.

XXXIII. Bosanka (254 m). 13. XII. popodnevni izlet sa 7 članova. Jak vjetar.

XXXIV. Petrača — Postranje — Ivanica. 18. XII. sa 10 članova učesnika. Povratak pješke preko Brgata, Čajkovice do Izvora Rijeke, autobusom u Dubrovnik.

XXXV. Stražište. 26. XII. sa 14 članova. Autobusom do Oboda. Uspon na vrh Stražišta preko Veljeg Dola. Preljep pogled na Malašticu, Dubrovnik i otoke. Povratak u Dubrovnik na festu imendana druga Barbieri.

6.) Godina 1933.

I. Nuncijata — Komolac. 1. I. sa 13 učesnika po podne. U veće veselica kod Bibice. P. kod »teta Jele« drži govor.

II. Orjen sedlo. 5., 6., 7. i 8. I. sa 3 učesnika. Pješke od Grude na Vrbanje. Skijanje svaki dan oko kuće. 8. I. kiša i magla.

III. Vrbanje. 7. i 8. I. sa 3 učesnika. Od Grude pješke na Vrbanje na konak, sutra povratak u kiši i magli preko Kruševica i H. Novog.

IV. Vrbanje. 14. I. sa 14 učesnika. Skijanje oko kasarne.

V. Bukovik — Gvozd. 14. i 15. I. sa 5 učesnika. Autom preko Trebinja i konak u Nikšiću. Uz put su toliki krstovi na Rudinama kao uspomene teških vremena poslije rata. Skijanje uz put prema Šavniku na Bukoviku i Gvozd. Povratak preko Grahova i Dragalja. Od Crkvice se vraćamo zbog velikog snijega te preko Ledenica u Risan. Šofira drug Edi.

VI. Srđ—Komolac. 22. I. sa 6 učesnika po podne.

VII. Vrbanje—Mokri do. 5. II. sa 23 skijaša učesnika. Snijeg mek. Planinska kuća do krova zatrpána.

VIII. Crkvice—Vrbanje. 3., 4. i 5. II. sa 4 učesnika. Autom do Risna, pješke do Crkvice na konak. Povratak preko Orjena skupa sa izletnicima od Vrbanja. (VII.)

IX. Orjen Sedlo. 7. II. sa 24 člana i 3 gosta iz Crkvice. Skijanje uz kuću.

X. Orjen Sedlo. 10. II. sa 3 učesnika. Sa žestokim suncem pješke na Vrbanje. Sutra skijanje na sedlo iznad magle i oblaka.

XI. Orjen Sedlo. 12. II. sa 22 učesnika. Pokisli pa se sušili u kasarni. Pri povratku mjenja vrijeme na tramontanu. U gradu zima.

XII. Orjen Sedlo. 19. II. sa 22 učesnika. Po kiši od Župe do Graba, napred sniježi. Vrbanje temperatura —1 na Sedlu —3. Pri povratku kiša kroz Konavle.

XIII. Trebinjski Ubli. 26. II. sa 6 (?) učesnika. Mali Dušan Vučković priča da na vrhu Troglava ima pećina u kojoj ima džinova.

XIV. Vrbanje. Od 2.—5. II. sa 4 učesnika. Auto ne može preko Javora zbog snijega, no skijaši idu u Vrbanje. Uz put susreću dijete koje ide u školu u Grab (4 sata pješke) koje se silno uplaši od skijaša kao od aveti a i neki se seljaci krste od čuda. Temperatura —4 prva dva dana, poslije +4. U subotu krenuli natrag pješke, dvojica isprednjačili i nađu šofera koji im je pošao ususret. Zbog velike kiše svrate u seljaka, koji ih primiše ljubazno na konak. Sutra se nađu sa ostalima. Ukrađena u međuvremenu dva rezervna točka od auta, koji je stajao na Javoru.

XV. Orjen sedlo, i vrh. 12. III. sa 24 člana. Temperatura u Dubrovniku +7, Vrbanje —3. Snijeg zaleđen. Grupa Havelka ide na Sedlo, a dvojica teškom mukom na sami vrh. Ostali skijaju po dolovima oko Vrbanja.

XVI. Srđ-Sustjepan u Rijeci. 19. III. sa 12 učesnika, bezputno od Graca u Sustjepan. (Veselica za Selin trinaesti rođendan).

XVII. Orjensko sedlo. 25. III. sa 7 učesnika. Skijanje dobro. Vođa puta Pany.

XVIII. Vrbanje—Sedlo sa 16 učesnika. Temperatura 10° u Gradu, 6° u Grudi, —2 na Vrbanju. Skijanja na donjem mostu slabo (vjetar i mraz) Grupa 0. od 3 člana ide na Sedlo pri povratku se nađe na zaleđenom snijegu ispod Kapavice i teškom se mukom dočepa boljeg puta uz gubitak jedne skije. (Sve troje članovi porodice O.).

XIX. Iza Radostaka. 2. IV. sa 5 učesnika. Autom preko Hercegnovog i Kamena do kasarne Dugulje, potom skijama prema Crkvicama (drug J. zaboravio torbu sa hranom u Hercegnovom). Skijanje u zaleđu Radostaka. Pri povratku laki sukob s drugim autom na cesti iznad ambisa krivicom tuđeg šofera, koji se nepažljivo vozio u društvu sa jednom ženskom.

XX. Orjensko sedlo. 9. IV. sa 19 učesnika među njima Pany. Skijanje dobro. Temperatura Dubrovnik +12, Vrbanje +1½. Priređuje se utakmica za »kopsicu« koju daje Brbora. Prvi Orlić jun. drugi Pany (dobija botilju vina).

XXI. Bosanka. 17. IV. sa 19 učesnika. Popodne.

XXI. Orjen sedlo. 30. IV. sa 12 učesnika. Ima starog zbijenog i novog mokrog snijega.

XXIII. Mrcine. 6. V. sa 5 učesnika.

XXV. Močiljska špilja. 4. VI. sa 28 učesnika.

XXVI. Malaštica—Rupni do. 11. VI. sa 14 učesnika. Put od Župe, povratak preko Brgata.

XXVIII. Grabovica. 13. VI. sa 7 učesnika.

XXVIII. Konavle kroz sela. 26. VI. sa 7 učesnika. Od Pločica do Cavtata. U gostima kod Glavića.

XXIX. Otok Šipan. 6. VIII. sa 2 učesnika.

XXX. Budva. 13. VIII. sa ? učesnika i Dr. Beck.

XXXI. Šipan. 24. VIII. sa 2 učesnika.

XXXII. Oštra glavica nad Rijekom. 17. IX. sa 9 učesnika.

XXXIII. Pločice, sa 2 učesnika. — XXXIV. Brgat. 15. X. sa 8 učesnika.

— XXXV. Vlačica. 12. XI. sa 6 učesnika. — XXXVI. Vrbanje. 7. XII. sa 16 učesnika. Hladno i bura. U kasarni ostaju šestorica zbog bure, ostali skijaju po Mokrom dolu. P. p. govori engleski na Mrcinama.

XXXVII. Crkvice. 24., 25., 26. XII. sa 3 učesnika. Autom preko Herceg Novog i Kamena do kasarne Dugulje, odatle skijama po mučnom terenu (10 km) najteže bilo penjanje iz Zvecave na Crkvice na konak. Sutra skijanje na cesti prema Dragalju i po šumi u Malov do. Poslije večere i kuhanog vina dvojica (P. i Pp.) nastavljaju skijanje pri blještini snijega i preko ponoći. Treći dan se skijaši vraćaju u Risan praćeni kišicom. Nad morem pala magla, pa se kao pamuk povlači čineći neobičnu panoramu. Do Risna se dolazi za 3 sata hoda.

7.) Godina 1934.

I. Orjensko sedlo. 31. XII. 1933. i 1., 2. I. 1934. sa 6 učesnika.

II. Orjensko sedlo. 6., 7. I. sa 20 učesnika. III. isto 14. I. sa 22 učesnika.

IV. Vrbanje—Mokri do. 21. I. sa 24 učesnika. U Vrbanju malo snijega, u Mokrom dolu je zaleđen.

V. Vrbanje—Mokri do. 28. I. VI. Crkvice. 2., 3., 4. II. sa 7 učesnika.

VII. Orjen. 11. II. sa 20 učesnika. VIII. Isto 18. II. sa 17 učesnika.

IX. Orjen sedlo. 25. II. sa 22 učesnika. X. Isto 4. III. sa 29 učesnika.

XI. Bosanka pp. 3. sa 12 učesnika.

XII. Orjen sedlo—Goliševac vrh. 26. III. sa 2 učesnika skijaškog podmlatka. U gradu toplo, šeta se u bijelim odijelima. Pješke na Vrbanju. Na sedlu

kuća pod snijegom. Skijanje dobro. Uspón na vrh Goliševca. — XIII. Brgat—Postranje. 25. III. sa 14 učesnika.

XIV. Crkvice. 29., 30. i 31. III. sa 6 učesnika.

XV. Orjensko sedlo. 1., 2. i 3. IV. sa 5 učesnika.

XVI. Isto 8. IV. sa 24 učesnika.

XVII. Isto. 15. IV. sa 18 učesnika. Autobusom do šumarske kuće. Cesta na Sedlo potpuno zavijena snijegom. Na jednom mjestu se uspriječila debela gnjila bukva. Planinska kuća zatrpana do krova. Počiva se na krovu dok P. otkopava vrata. Skijanje dobro. Gdica N. naletila saonicama do vrha velike sniježne jame ispod Sedla.

XVIII. Ivanica—Srebrno. 29. IV. sa 13 učesnika. Preko Rupnog dola do sedla nad Zavreljem sa prekrasnim pogledom. Od Srebrnog dvojica idu pješke kroz šumu na Pelegrim (K. i O.).

XIX. Vlastica. 13. V. sa 12 učesnika. XX. Orjen sedlo. 27. V. sa 17 učesnika.

XXI. Vračevo brdo (442 m) nad Trstenim. 3. VI. sa 6 učesnika.

XXII. Močiljska špilja. 10. VI. sa 28 učesnika.

XXIII. Grepci. 17. VI. sa 3 učesnika. XXIV. Močiljska špilja. 24. VI. sa 33 učesnika.

XXV. Vlastica. 22. VII. sa 15 učesnika.

XXVII. Uskoplje—Vranovići nad Rijekom. 29. VII. sa 5 učesnika.

XXVII. Durmitor (2522 m). 12., 13., 14. VIII. sa 15 učesnika. Sutra zorom 11 se uspinju do Mrzle pećine, 3 nastavljaју do vrha. Prekosutra se ide na Čurovac nad Tarom. XXVIII. Petka. 9. IX. sa 12 učesnika.

XXIX. Trebinje—Oko vrelo. 23. IX. sa 37 učesnika.

XXX. Orjen sedlo—Crkvice. 2. XII. sa 7 učesnika. U društvu predsjednika Kotorskog planinarskog društva polaže se vijenac na spomenik blagopočivšeg Kralja uz prigodni govor.

XXXI. Orjen sedlo. 9. XII. sa 23 učesnika.

XXXII. Orjen. 24., 25. i 26. XII. sa 5 učesnika.

XXXIII. Orjen—sedlo. 30. XII. sa 16 učesnika, autobusom do kuće, prvo skijanje u sezoni u mokrom snijegu.

8.) Godina 1935.

I. Bosanka—Brgat. 2. I. popodne sa 11 učesnika.

II. Ulice. 6. I. na skijanju sa 18 učesnika. Autobusom do raskrsnice na Javoru. Na noge do prvih kuća u Ulicama. Improvizirana skakaonica. Drug B. stalno pada.

III. Kovačevica (nad Mrcinama). 13. I. sa 18 učesnika. Skijanje do Graba a natrag (5 sati) po dobrom snijegu.

IV. Žarkovica—Brgat—Dubrovnik. 20. I. sa 3 učesnika. Na noge do Žarkovice, skijama do iza Grada.

V. Javor—Grab (raskrsnica). 28. I. sa 20 članova, neki pošlji na skijama u Vrbanje, ostali se skijali u Grabu.

VI. Vrbanje. 1., 2., 3. II. sa 3 učesnika, članova skijaškog podmladka koji su stanovali u kasarni a na Svetog se Vlaha skijali bez košulje. Isti su se 24. I. kupali u moru.

VII. Vrbanje. 10. II. sa 18 učesnika. Snijeg mjestimice zaleđen. Neki vrše opasne spustove od šume do kasarne.

VIII. Vrbanje. 17. II. sa 18 učesnika autobusom do Javora na skijama do Vrbanje, skakalnica iznad kasarne. Posljednje slikanje sa žandarima.

IX. Vrbanje. 17., 18., 19. i 20. II. sa 4 učesnika (Kusijanović vođa). Skijaju se pri najboljim uslovima tri dana i vraćaju se na noge u Grudu.

X. Bosanka. 24. II. sa 7 učesnika. Povratak preko Šumeta i Rijeke.

XI. Trebinjski Ubli. 10. III. sa 13 učesnika. Mjesto Vrbanje ide se na Uble jer je put veoma smrznut u pravcu Vrbanje. Autom do sela Bogojevica, skijama do Ubala, snijeg mokar, skakalnica kod šumarske kuće. Povratak preko Trebinja.

XII. Šuma Pelegrin kod Kupara. 3. III. po podne sa 9 učesnika. Veselica u Srebrnom kod Šarića.

XIII. Donji Brgat—Uskoplje. 17. III. sa 16 učesnika preko Grbavca. Veselo raspoloženje kod Krste na stanici Uskoplje. Vođa Brbora.

XIV. Vrbanje. 24. III. sa 29 učesnika. Skijanje na Mokrom Dolu. Snijeg u jutru poleden, poslije se od sunca razmekšao. Dvojica se penju na Sedlo.

XV. Vrbanje—Mokri do. 31. III. sa 10 učesnika. U Ulicama jak vjetar i veliki nameti na putu, koje treba razgrtati. Taj posao organizuje drug Papa. U Vrbanju temperatura +2°C. Poslije dobrog skijanja na Mokrom Dolu pred veče snijeg i kiša.

XVI. Brgat—Župa—Podstranje—Srebrno. 7. IV. sa 17 izletnika, sa tihim vedrim vremenom.

XVII. Orjensko sedlo. 14. IV. sa 14 učesnika. Od Vrbanja do kuće pješke. Tamo oko 2 m visok snijeg. Do podne sunčano s krasnim vidikom. Po podne magla.

XVIII. Brgat—Šumet—Rijeka. 14. IV. po podne sa 21 učesnika. Hoda se 3 sata.

XIX. Orjensko sedlo. 21. IV. sa 14 učesnika. Autom do Vrbanje. Vrijeme poluoblačno.

XX. Žarkovica—Bosanka. 28. IV. sa 18 učesnika, hodanje 3 sata.

XXI. Orjensko sedlo. 5. V. sa 7 učesnika od kojih trojica najprije izvršiše svoje biračko pravo. Učestvuje i gđica Rina uz gđu Nevu i gđicu Franku: tri najvrednije i najveselije skijašice kroz g. 1935. Autom do Vrbanja pa na noge do Sedla. Oko kuće snijega za 1½ metar.

XXII. Šuma na Pelegrinu—Kupari. 12. V. sa 17 učesnika. Hodanje oko 5 sati.

XXIII. Petka. 19. V. samo po podne sa 16 učesnika. Hodanje traje 4 sata.

XXIV. Lastva—Klobuk. 26. V. sa 17 učesnika. Autom do Sčepa, družina ostaje tu i penje se po brežuljcima, dvojica idu na Klobuk (949 m) i na povratku se puzaju kroz točilo.

XXV. Durmitor. 13., 14. i 15. VII. sa 35 učesnika. Sa dva autobusa sa stankama u Trebinju, Nikšiću i Šavniku. Dolazi se kasno u Zabljak na večeru i konak. Zorom idu 3 izletnika na Planinicu nad Škrkom, jedan ostaje zbog »lan-guideze« spavati u kolibi. Povratak 15-og u podne. Desetak izletnika ostaje na Zabljaku za 2 nedjelje. Prati nas pop Bogdan na konju.

XXVI. Orjensko sedlo i vrh. 3. IX. sa 40 učesnika kongresa planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije pod vodstvom Dr. Prebega. Zajedničko slikanje pred kućom sa domaćim planinarima i seljacima.

XXVII. Mokošica. 29. IX. sa 5 učesnika u gostima kod druga Kusijanovića.

XXVIII. Petka. 6. X. sa 7 učesnika. XXIX. Petka 20. X. sa 6 učesnika.

XXX. Orjen sedlo. 15. XII. Grupa od 6 članova otvara sezonu skijanja.

XXXI. Orjen sedlo. 22. XII. sa 10 članova. Na Prosjeku zatrpan put — valja krčiti snijeg.

9.) Godina 1936.

- I. Orjen sedlo. 5. I. sa 10 učesnika. Među njima drug Miotto. (Mis).
II. Orjen. 2. II. sa 6 učesnika. Zbog jake kiše povratili se već iz Grude.
III. Orjensko sedlo. 16. II. sa 6 učesnika. Slabo skijanje snijeg mokar.
IV. Petka. 16. II. sa 4 učesnika.
V. Hum. 22. III. sa 7 učesnika. U gostima kod pokojnog Sekule Stanica čilog seljaka od 80 godina.
VI. Oštra Glavica nad Rijekom. 29. III. sa 5 učesnika. Lijepi izgledi.
VII. Petka. 26. IV. sa 7 učesnika.
VIII. Kotor sa 3 učesnika. Šetnja u Dobroti.
IX. Orjen. 17. V. sa 14 učesnika (Amerik. konsul gost). Bregovi puni jaglaca.
X. Petka. 5. VI. sa 6 članova.
XI. Orjen—Krivošije—Subra. 21. VI. sa 16 učesnika, 4 učesnika preprečuju preko Subre. Veliki dojam na nove planinare čini kraljica naših bregova sa svojim ambisima, terasama, procjepima i silnim Zmajevima Ždrijelom. Sastanak na cesti iznad Kamenog.
XII. Orjen sedlo. 1. XI. sa 12 učesnika na prvom snijegu. Povratak preko Trebinja.
XIII. Lastva—Klobuk. 22. XI. sa 14 učesnika. Većina ostaje u Lastvi kod Ščepa Vujičića a samo trojica se veru na Slavino brdo (794 m) i dovikuju se sa čobančičima u dolini. — Poslije 6 sati hoda vraćaju se kroz Džambegovinu.
XIV. Oštra Glavica. 29. XI. sa 8 učesnika. Dolazak sa Uskopolja preko vrletnih grebena Vranovića. (Dvije Englezice kao gosti).
XV. Orjensko sedlo. 6. XII. sa 8 učesnika. Skijanje na cesti prema Crkvicama.

10.) Godina 1937.

- I. Orjen sedlo. 3. I. sa 15 učesnika. Skijanje po dolinama istočno od Sedla.
II. Orjen sedlo. 10. I. sa 17 učesnika. III. Isto 17. I. sa 17 učesnika.
IV. Isto 24. I. sa 18 učesnika. V. Isto 3. II. sa 7 učesnika.
VI. Isto 14. II. sa 18 učesnika. Kao gost norveški skijaš Jensen. Snijeg dobar. Jensen hvali naše terene.
VII. Isto 21. II. sa 8 učesnika. VIII. Isto 28. II. sa 17 učesnika.
IX. Isto 14. III. sa 18 učesnika.
X. Vrbanje. 28. III. sa 3 učesnika. Autom do Nagumaca. Pješke preko Prijedora u Kruševicu na konak kod pop Vasa. Sutra rano na Vrbanje po kiši i magli. Skije koje uzalud nosimo ostavljamo kod Kaće a Sava Prnjat nas provodi kroz gustu maglu ispod Subre i prati nas do H. Novog.
XI. Bosanka. 11. IV. sa 3 učesnika.
XII. Vjetrenica kod Zavale. 6. V. sa 24 učesnika. Razgledanje pećine, manastira i iskopina. Povratak preko Slanog.
XIII. Orjen sedlo. 23. V. sa 14 učesnika. Skijanje u Lakovićevoj dolini.
XIV. Suđurac na Šipanu. 12. VI. sa 22 učesnika. Motornim čamcem.
XV. Lastva—Orahovac—Bijela Gora—Dvorsno—Risan. 24., 25. i 26. VI. sa 3 učesnika. Noćenje u Trebinju. Željeznicom do Lastve. Pješačenje od 6½ sati preko Begova korita ispod Lisca na Jankov vrh i konak u Risan oko 10 s.
XVI. Subra. 10. X. sa 4 učesnika. Uspon uz Kabao povratak preko Jelovice. Učesnik izleta prof. Prišlin piše poslije izleta u »Novo Doba« članak »Planina Subra kao atrakcija za internacionalne planinare«.

XVII. Vlastica. 17. X. sa 15 učesnika. Mučan i dug uspon od Uskopolja isplatio se zbog dobrog vidika na cijeli teritorij bivše dubrovačke republike i dobar dio Hercegovine. Povratak preko Ivanice po mjesecini.

XVIII. Bjelasnica. 1. XI. sa 6 učesnika. Noćenje u Poljicima kod Rista Miljevića. Zorom uspon od Mrkonica na vrh. Povratak na Zakovo.

XIX. Golubov kamen. 7. XI. sa 5 učesnika preko Uskopolja. Druga grupa planinara kreće preko Bosanke i Šumeta. Sastanak na Izvoru Rijeke. Veselica u Kolića.

XX. Uskopolje—Slavogotici. 14. XI. sa 8 učesnika. U gostima kod seljaka Brkana. Povratak preko Osojnika i Mokošice.

XXI. Ivanica. 21. XI. jedan učesnik.

XXII. Bileća. 28. XI. sa 12 učesnika. U željeznici od jutra do podne.

XXIII. Orjensedlo. 5. XII. sa 6 učesnika. Otvara se skijaška sezona.

XXIV. Orjensedlo. 12. XII. sa 6 učesnika.

XXV. Jahorina. 12. do 31. XII. sa 16 učesnika u tri skupine na skijanju.

XXVI. Lovćen. 25. XII. sa 3 učesnika. Autom do 18-ste serpentine odatle uz brdo do Rollingerove ceste. Jedan drug se slabo sjeća pa se slabo odmiče. Po podne skijanje iznad Boke po dobrom snijegu. Pred večer se kreće prema Ivanovim koritima kroz Bosture ali se zbog mraka svraća u jednu pastirsku kolibu i noćiva ložeći vatru cijelu noć.

11.) Godina 1938.

I. Trebinjske Ublj. 2. I. sa 7 učesnika.

II. Vrbanje. 9. I. sa 13 učesnika.

III. Vrbanje. 23. I. sa 5 učesnika.

IV. Orjensedlo. 6. II. sa 3 učesnika (sa Mrs Capeland).

V. Vrbanje. 13. II. sa 6 učesnika. VI. Uble. 20. II. sa 22 učesnika.

VII. Ublj. 13. III. sa 7 učesnika. VIII. Orjensedlo. 21. II. sa 4 učesnika.

IX. Isto 3. IV. sa 15 učesnika. X. Isto 4.—10. IV. sa 4 učesnika koji noćivaju kod Pany-a. XI. Močilje—Zaton. 10. IV. sa 9 učesnika.

XII. Jahorina. Uskršni izlet skijaški od 16.—26. i od 23.—26. IV. stanovali u planinarskom domu.

XIII. Bosanka—Šumet. 1. V. sa 13 učesnika.

XIV. Uskoplje—Ivanica—Rupni Do. 8. V. sa 9 učesnika preko Malstice i Mline po podne.

XV. Vlastica. 15. V. sa 12 učesnika. Uspón sa Drijena putem (mnogo lakši nego sa Uskopolja). Zatim preko Ivanice i Postranja u mraku u Mline.

XVI. Ljuta. 26. VI. sa 12 učesnika. Kupanje i odmor kod Robinzona.

XVII. Mljet. 3. VII. sa 11 učesnika. Prisustvuje i prof. Koiendić.

XVIII. Lopud. 10. VII. sa 22 učesnika. XIX. Koločep. 17. VII. sa 21 učesnika.

XX. Brsećine. 31. VII. sa 14 učesnika.

XXI. Močiljska špilja. 7. VIII. sa 12 učesnika.

XXII. Orjen vrh i Vučji Zub. 21. VIII. sa 5 učesnika. Autom do sedla. Pješačenje na vrh Orjena te preko Prasa na Vučji Zub i istočnom padinom Orjena na Sedlo.

XXIII. Sniježnica. 4. IX. sa 6 učesnika. Željeznicom do Vojskog dola. Uspón preko Siljeska ispod Deveta i spust bezputno na Mihanice. Magla i kiša.

III. PROPAGANDA.

Ovdje iznosimo najvažnije napise članova »Orjena« u svrhu planinarske propagande:

Miho Kusijanović: 1.) Močiljska spilja (H. P. 1929.) 2.) Debelin pečina (H. P. 1930.) 3.) Kroz Konavljе na Subru (H. P. 1932.) 4.) Izlet na Vlasticu (H. P. 1933.) 5.) Skijanje u okolini Dubrovnika (H. P. 1933.) 6.) Iz Dubrovnika na Grepce (H. P. 1933.) 7.) U bljesku gromova na Dobrošćici (H. P. 1934.) 8.) Iz Dubrovnika na Durmitor (H. P. 1935.) 9.) Od Dubrovnika morem do pećina Sipun na Cavtatu (H. P. 1936.) 10.) Iz Dubrovnika u Krivošije (H. P. 1937.) 11.) Po pećinama dubrovačkog teritorija (H. P. 1938.)

Dr. Đuro Orlić: 1.) Sport kao potreba savremenog života (D. Tribuna 1933.) 2.) Od Dubrovnika do Orjena (D. Liječnik 1933.) 3.) Dubrovnik i Durmitor (Durmitor 1935.) 4.) Iz Dubrovnika do čarobnog Orjena (Novo Dova 1937.) 5.) Na skijama po Orjenu (Svesport 1937.)

Kap. Đuro Pany: 1.) Orjen (H. P. 1928.) 2.) Vučji Zub (H. P. 1930.) 3.) Snježnica (H. P. 1930.) 4.) Gradina na Pelješcu (H. P. 1930.) 5.) Skijaši na Orjenu (H. P. 1930.) 6.) Reovačka greda (H. P. 1933.) 7.) Prva noć u planinarskoj kući na Orjenu (H. P. 1933.) 8.) Zimski sport na Orjenu (H. P. 1933.) 9.) Preko Crljene Grede na Zmajevu ždrijelo (H. P. 1934.) 10.) Planinarstvo i turizam na Jadranu (H. P. 1935.) 11.) Orjen (H. P. 1936.) 12.) Orlovske stijene (H. P. 1937.)

(Nemamo ni prostora ni mogućnosti nabrajati bezbrojne člančice i bilješke koje su iz pera pojedinih članova donosile lokalne, te splitske i zagrebačke novine).



Foto: Jordanović

Iz izleta na Vlasticu (pogled na Rijeku)